

Магистерска теза

Тема: „Правни и криминолошки аспекти на криминалот на насилство во РСМ“

Содржина

Вовед.....	3
Дефинирање на криминалитетот на насилство	4
Насилство - поим.....	6
Типологија на криминалитет на насилство.....	8
Типологија на жртви на криминалитетот на насилство.....	9
Темна бројка на криминалитетот на насилство	11
Поим на злосторничко здружение кај насилниот криминалитет.....	13
Инкриминирање на злосторничкото здружување	17
Криминалното здружување како самостојно дело	21
Однос со делата извршени од страна на здружението.....	26
Организиран криминал и злосторничко здружување.....	30
Нови облици на криминалитетот на насилство	33
Насилство кај организираниот криминал.....	33
Семејно насилство	35
Спортски хулиганизам	39
Кривично - правни аспекти на разбојништвото и разбојничката кражба во Република Северна Македонија.....	42
Нанесување со умисла тешки телесни повреди	45
Разбојничка кражба извршена организирана криминална група.....	46
Употреба на оружје или опасно орудие.....	46
Казнување на сторителите на насилни кривичните дела разбојништво и разбојничка кражба... 47	
Истражување и анализа на податоци	48
Користена литература.....	62

Вовед

Интересот на криминологијата за феноменот на насилниот криминалитет може да се согледа во тоа што тој во секојдневниот живот и во социјалните односи меѓу луѓето внесува страв, несигурност, неизвесност, ја менува психологијата на луѓето, го менува моралот и етиката на луѓето, ја менува социо - психологијата на луѓето во насока на неизбирање на средства и методи за брзо и лесно збогатување без чесна работа, слабење на довербата меѓу луѓето и меѓусебното почитување.

Криминалот и насилството на бандите (криминалните групи) се присутни и во сиромашните и во богатите земји. Тие често претставуваат сериозни проблеми, посебено во урбаните средини, кон државата и кон општеството. Различни национални и меѓународни закони се донесени за поефикасна борба против организираниот криминал, како и против бандите и нивното насилство.

Мораме да го потенцираме и фактот дека скоро и да не постои криминалитет без елементи на насилство па затоа во одредувањето на предметот ќе имаме проблеми и ќе мораме конкретно да одредиме кои дејствија и делување можеме да ги подведеме под поимот – криминалитет на насилство во Република Северна Македонија. За да почнеме да се запознаваме со проблемот ќе презентираме некои гледишта на автори кои на различен начин го одредуваат предметот на овој вид криминалитет како би можеле да извлечеме паралела за тоа кој дела кај нас би требало да се подведат под криминалитетот на насилство.

Дефинирање на криминалитетот на насилство

Дефинирањето на криминалитетот на насилство во криминолошката литература претставува огромен проблем. Овој проблем настанува како резултат на тешкотијата при одредувањето на предметот на овој вид криминалитет, т.е. криминалите имаат различни критериуми и ставови за тоа кои дела и однесувања можат да се подведат под криминалитетот на насилство. Различноста во ставовите допринесува за постоење на многу дефиниции кои го определуваат овој вид криминалитет, но сите автори се согласни во едно дека основа на криминалитетот на насилство е токму самото насилство, агесијата, примената на физичка или психичка сила.

Бачиќ во својот обид да го дефинира насилничкото однесување смета дека тоа претставува примена на физичка или психичка сила, било да се работи за постапки со кои се сака жртвата да се присили на нешто, било без таа намера, но секогаш мора да се работи за агресивност од поголем интензитет. Поимот опфаќа физичка агресивност спрема одредена личност, т.е. примена на физичка сила спрема физичкиот интегритет на друг, напад кој донесува повреда или загрозување на животот или телото, тешки малтертирања од физичка природа. Насилството може да биде и со психичка присилба, потешко психичко малтертирање, предизвикување трајно и посилно чувство на лична несигурност, вознемиреност.¹

Бошковиќ дефинирајќи го насилничкото однесување ја потенцира само физичката агресивност, физичкото насилство. “ Насилството претставува дрска и безобсирна примена на физичка сила, противправно загрозување на човечкот интегритет и други јавни добра и општествени вредности.”²

Жаја посматрајќи ги општите обележја на насилничкото однесување дошол до заклучок дека сите насилнички однесувања имаат единствено, општо обележје кое меѓусебно ги поврзува“. Во сите насилнички однесувања последицата е оштетување на жртвата на која

¹ Bačić, Opšti pogled na krivično pravnu problematiku delikta nasilija, Prosveta, 1989, стр.79

² Milo, Bosković, Kriminologija, Pravni fakultet, Novi sad, 2017, стр. 265

со физичка сила и се нанесува физичка или психичка болка, со помал или поголем интензитет, што може да доведе до уништување на животот на жртвата.”³

Од македонските автори слична дефиниција дава и Кралев кој смета дека во основата на секое насилничко однесување се наоѓа агресивноста. Според него криминалитетот на насилство претставува посебен тип, облик на криминалитет. “Тоа што ги поврзува кривичните дела со елементи на насилство е пројавувањето на агресивност, односно агресивно поведение на сторителите спрема жртвите во различни варијанти и со различни интензите.”⁴

Самата дефиниција го одредува општественото значење на криминалитетот на насилство. Општеството почнува да се грижи за овој вид криминалитет од моментот кога истиот почнува да врши многу негативни влијанија врз поединците и заедницата во целина, кога како резултат на применувањето на криминалитетот на насилство кај поединците доаѓа до морално и духовно пропаѓање, кога тие стравуваат за својата безбедност и сигурност. Интересот на криминологијата за овој вид криминалитет е одреден не толку се недокнадивоста на штетата, туку поради фактот што со него се загрозува широк круг на луѓе, ја намалува сигурноста на луѓето во живеењето и работата, создава чувство на несигурност, анксиозност што долго трае и преминува во патологија. За значењето и интересот на криминологијата за криминалитетот на насилство зборува и Сулејманов кој доаѓа до заклучок дека насилството станува составен дел на многу кривични дела.

Тој смета дека значењето и интересот на криминологијата за криминалитетот на насилство се зголемува со фактот што насилството стана составен дел на многу видови криминалитет и на тој начин со неговата примена на тие видови криминалитет им дава феноменолошки карактеристики што го чинат тешки и сложени и за откривање и за спречување, бидејќи секогаш носител на насилството е човекот наоружан со многу опасни современи средства.⁵

³ Božo, Žaja, Utjecaj nekih demografskih i socioloških karakteristika počinitelaca delikata nasilja na njihovo ponašanje u toku penalnog tretmana, Disertacija na Defektološki fakultetu Univerziteta u Beogradu, Zagreb, 1984, стр. 78

⁴ Тодор, Кралев, Криминологија: преглед на основните поими, Студентски збор, Скопје, 2004, стр. 203

⁵ Зоран, Сулејманов, Убиствата во Македонија, НИО, Студентски збор, Скопје, 1995, стр. 86

Може да се заклучи дека кривичните дела со елементи на насилство кои се извршуваат преку организирани форми и начини на дејствување предизвикуваат посебен интерес на општествената заедница поради специфичната општествена опасност и тежина, со оглед дека со нив се зафаќа во најсуптилните вредности како што се животот на човекот, неговиот телесен интегритет и материјалните добра што ги поседува, како и поради другите последици што ги предизвикуваат – општествени, социјални, економски, итн.

Насилство - поим

Доколку сакаме да дадеме покомплетна, поцелосна и правилна дефиниција на криминалитетот на насилство, најпрво мораме да го дефинираме генеричкиот (општиот) поим на насилство. Етиолошки, поимот насилство потекнува од поимот сила, односно примена на нецелесообразна, неупатена сила врз некого за да стори нешто што не се сака или е спротивно на неговата волја. “Насилството во криминологијата во најопшта смисла е определено како сторување на кривични дела кај кои заради постигнување одредена цел се користи напад на жртвата или со него се заканува.”⁶ Светскиот извештај за насилство и здравје го дефинира насилството како: намерна употреба на физичка сила или моќ, со закана или конкретно загрозување, против себе, друго лице, група или заедница чија последица или веројатност за последица е повреда, смрт, психолошка штета, спреченост за развој или какова било загуба. Всушност самиот поим на насилство имплицира на феноменот на силециско однесување.

Силециството изразува една насилничка доминантна црта на личноста, една константна агресивна тенденција во однесувањето на личноста. Hesnard при дефинирањето на поимот на насилство доаѓа до истата контатација дека во самата структура на насилничкото однесување се наоѓа агесијата, па така тој го дефинира насилството на следниов начин: насилството претставува екстреман облик на агесија која се изразува како нелегитимна и неоправдана примена на сила (физичка и психичка), кое се манифестира како организирано или спонтано, ритуално (во случај на крвна одмазда) или како безочно насилство, а во поново време се јавува и како инструментализирано (уцени, грабнувања). За да ја разбереме појавноста т.е. феноменологијата на насилството, мора да дадеме соодветна типологија на насилството, да ги потенцираме видовите на насилство.

⁶ Reid, S: Crime and Criminology, Oxford University Press, Chicago, 1990, стр. 212

“Типологијата на насилство искористена во светскиот извештај за насилство и здравје го дели насилството на три широки категории, според тоа кој го извршува насилниот акт: насилство кон себеси, колективно насилство и интерперсонално насилство.”⁷ Насилството кон себеси е поделено на самоубиствено однесување кое опфаќа самоубиствени мисли, обид за самоубиство и извршени самоубиства, и акти на самоповредување. Колективно насилство е инструментална употреба на насилство од луѓе, кои се идентификуваат себеси како членови на група, против друга група, или збир на индивидуалци, за да постигнат политички, економски или социјални цели. Таа поделба има три подкатегории, секоја предлагајќи можни мотиви за насилни акти: 1) колективно насилство извршено за да се постигне одредена социјална агенда вклучува, на пример, злосторства на омрази извршени од организирани групи, терористички акти и масовно насилство; 2) политички мотивирано насилство вклучува воени и сродни насилни конфликти, терористички акти и државно насилство против групи во земјата; 3) економски мотивирано насилство вклучува напади од поголеми групи со цел нарушување на економската активност, оневозможување пристап на есенцијалните служби, или креирање економска диверзија и фрагментација. Интерперсонално насилство е поделено во две категории: семејно насилство и насилство во заедницата. Семејно насилство и насилство од интимен партнер е она кое настанува помеѓу членовите од семејството и интимните партнери, кое обично, иако не секогаш се случува во домот.

Оваа категорија вклучува злоупотребување и запоставување на децата, насилство од интимен партнер и злоупотребување на стари. Насилство од интимен партнер се однесува на секое однесување во една интимна врска кое предизвикува физичка, психичка или сексуална повреда на оние во врската. Повредата може да биде предизвикана од партнер или од поранешен партнер и најчесто е од мажи против жени. Насилство во заедницата вклучува насилство помеѓу несродни поединци, кои можат и немораат да се познаваат, и кое генерално, иако не ексклузивно, настанува надвор од домот. Во рамките на ова насилство во заедницата интересна карактеристика поседува насилството помеѓу непознати лица.” За разлика од насилството од страна на некој познаник, насилството меѓу непознати лица веројатно е потешко за предвидување и спречување од страна на

⁷ Тозија, Ѓорѓев, Чичевалиева С: Извештај за насилство и здравје во Македонија и водич за превенција, 2006, стр. 28

полицијата.”⁶ Ова вклучува насилство на млади, случајни акти на насилство, силување или сексуален напад од непознати и насилство во институционални опкружувања какви што се училиштата, работните места, затворите и домовите за нега и сместување. Насилството кон себеси намерно го изоставаме, и истото нема да биде предмет на разработка и истражување во овој труд од причина што актите на самоповредување не можеме да ги подведеме под капата на кривично право, т.е. кај нас не се инкриминирани како казнено-правни дејствија.

Типологија на криминалитет на насилство

Типологијата на криминалитетот воопшто претставува сложен научен проблем кој бара голем ангажман од страна на криминолозите. Типологијата како процес кој се случува во рамките на криминологијата пред се е од значење за детектирање на феноменологијата на криминалитетот и откривањето на неговите појавни форми. Не може да се негира значењето на типологијата и за одредувањето на етиолошките карактеристики на криминалитетот, но во овој дел во етиологијата таа не е од голема помош на криминолозите.

Конкретно во нашиот случај типологијата на криминалитетот на насилство треба да ни помогне да го одредиме предметот на нашето истражување и да поставиме рамка во која ќе се движат нашите размислувања и анализи. Без правилно одредување на предметот на криминалитетот на насилство не ќе можеме да дадеме научна елаборација на истиот.

Различни автори во однос на овој вид криминалитет пристапуваат на различен начин. Така некои автори сметаа дека криминалитетот на насилство ги опфаќа: умислените убиства, телесните повреди, чедоморствата, разбојништво, изнуда, сексуални деликти, лишување од слобода, абортусите, изнудата и сл. Сепак може да се каже дека постои согласност околу тоа дека криминалитетот на насилство претставуваат умислените убиства, умислените повреди, разбојништвото, сексуалните деликти со насилство и присила. “Шепаровиќ во рамките на овој вид криминалитет ги вбројува кривичните дела против животот и телото и сексуалните деликти, противправното лишување од слобода, злоупотребата на положбата, разбојништвото, спречувањето на службеното лице во вршење на должноста,

насилничкото однесување на јавно место.”⁸ Ставот кој го презентира Шепаровиќ за криминалитетот на насилство можеме да кажеме дека е многу блиску до одредување на предметот на овој вид криминалитет, бидејќи тој во своите размислување ги подведува и насилничките однесувања на јавно место, т.е. прекршоците против јавниот ред и мир со елементи на насилство кои секако треба да бидат предмет на обратботка.

Земајќи ги во предвид ставовите на советските криминолози и Шепаровиќ изнесени претходно сметаме дека при дефинирањето на криминалитетот на насилство треба да се тргне пред се од кривично - правните норми, односно конкретните кривични дела кои во своето битие го содржат насилството, или се остваруваат со насилство и секако прекршоците против јавниот ред и мир со елементи на насилство. Така може да се заклучи дека кон типологијата на криминалитетот на насилство се употребуваат различни критериуми: кривично – правни, криминалошки, психолошки и други, критериуми кои ќе ни помогнат да го одредиме предметот на овој вид криминалитет. Во разгледувањето на феноменолошките карактеристики и нивните сторители, се земаат во вид кривично - правните и криминалошките критериуми.

Врз основа на овие критериуми слободно можеме да кажеме дека следниве групации на кривични дела од Кривичниот законик на Република Северна Македонија најблиску и ја отсликуваат суштината на криминалитетот на насилство кај нас:⁹

- Кривични дела против животот и телото;
- Кривични дела против слободите и правата на човекот и граѓанинот;
- Кривични дела против имотот;
- Кривични дела против јавниот ред;

Типологија на жртви на криминалитетот на насилство

Под поимот на жртва се подразбира секое физичко или правно лице чиешто добра, права, вредности и интереси биле непосредно загрозени, оштетени или уништени со криминално

⁸ Звонимир, Шепаровиќ, Криминалогија и социјална патологија, Загреб, 1981, стр. 99

⁹ Кривичен законик, Сл. весник/година: 37 / 1996 и подоцнежните измени и дополнувања

поведение. Типологијата на жртвите е, исто така, значајно прашање што се зафаќа во речиси сите истражувања од областа на виктимологијата. Типологиите на жртвите се засноваат врз иста постапка како и создавањето на типологиите на престапниците.

Со определен тип не се опфаќа индивидуата, ни групи на поединци, туку комплекс од карактеристики што се заеднички за бројни поединци кои секогаш се наоѓаат во определена корелација со останатите нивни меѓусебни различни карактеристики. Притоа секоја поединечна индивидуа е претставник на типот. Карактеристиките на различните типови не мора меѓусебно да се исклучуваат, туку една индивидуа може истовремено или сукцесивно да им припаѓа на разни типови (мешовит тип).¹⁰

Во литературата се присутни повеќе класификации на жртвите на криминалитетот на насилство засновани според најразлични критериуми.

Една од таквите е и типологијата на хрватскиот автор Шепаровиќ според која жртвите се групираат на: волеви или доброволни жртви (жртви кои бараат врз нив да се изврши кривично дело: евтаназија, абортус и сл., како и некои видови на самоубиство), непознати жртви (жртви кои не го пријавуваат злосторството), небрежни жртви (жртви кои се однесуваат неодговорно спрема сопствената сигурност), симулирачки жртви (кои, всушност и не се жртви, туку се подносител на лажни пријави од најразлични мотиви) и жртви на кривично дело во обид (жртви кои не ја претрпеле планираната штета).¹¹

Од нашите автори интересна е типологијата што ја дава Сулејманов, бидејќи преферира поделба на жртвите што се врзуваат за некое од конкретните насилнички дела. Неговите истражувања во овој поглед се најзначајни за откривањето на карактеристиките на жртвите на кривичното дело убиство. Тој при одредување на жртвите тргнува од следниве критериуми:

- Предиспозициите што ги прават лицата поподложни да станат жртви на убивства (пол, возраст, занимање, алкохолизираност)

¹⁰ Vesna, Nikolič-Ristanović, Peti međunarodni simpozijum viktimologija, Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo, Beograd, 1985, стр. 144

¹¹ Zvonimir, Šeparović, Viktimologija : studije o žrtvama, Zagreb, 1987, стр. 85-89

- Интерперсоналните односи меѓу сторителот и жртвата на убиства може да се посматраат од следниве аспекти (карактерот на поврзаноста, критериумот на социјалната припадност, национална припадност, критериум општествен углед)
- Интерперсоналните односи меѓу убиецот и жртвата, што му претходат на извршеното дело и вектимогените предиспозиции на жртвата, учествуваат во криминогенезата на убиствата и создаваат три различни предкриминални ситуации и типови на жртви (предиспозиции кои сторителот го поттикнуваат на акција – определена жртва, предиспозиции што жртвата ја прават попривлечна во очите на злосторникот - одбрана жртва, предиспозиции што го смалуваат отпорот на жртвата – случајна жртва).¹²

Определувањето на типовите на жртви на криминалитетот на насилство е од значење за определување на некои од феноменолошките карактеристики на сторителите на насилничките дела. Преку однесувањето на жртвата ние посредно можеме да заклучиме за определен сторител на насилничкото дело, па затоа воспоставување на соодветна методологија за истражување на жртвите на насилничките кривични дела е повеќе од потребна. Кај нас, за жал, не се прават вакви истражување, но во иднина потребно е да се изгради методологија и да се создадат инструменти за оваа проблематика.

Темна бројка на криминалитетот на насилство

Современото општество кое е заинтересирано за борба против криминалитетот од сите видови, настојувањата за негово осознавање преку феноменологијата и причините кои доведуваат до пораст на криминалитетот, продирањето во сферата на криминалитетот кој останал неоткриен и неговите сторители неказнети, или продирањето во т.н. “ темна бројка” на криминалитетот има се поголемо значење од аспект на негово успешно сузбивање и спречување. “

Под поимот темна бројка на криминалитетот се подразбираат кривичните дела што воопшто не им се познати на јавните власти, бројот на оние што се познати, но од различни причини не е покрената кривична постапка и бројот на оние каде е покрената кривична постапка, но не дошло до пресудување.”¹³

¹² Сулејманов, Убиствата во Македонија, стр. 149

¹³ Љупчо, Арнаудовски, Криминологија, Скопје, 2017, стр.139

Темната бројка на криминалитетот не е еднаква кај сите видови на кривични дела. Кај едни таа е многу мала додека кај други видови на кривични дела може да биде изразито висока. Тоа е резултат на феноменолошките карактеристики на секој вид на криминалитет: времето, начинот на сторување, општествената опасност, односот криминалец – жртва, односот кривично дело – оштетен, карактеристиките на сторителот и на оштетениот итн.¹⁴

Всушност темната бројка на криминалитетот претставува однос меѓу вкупно сторените кривични дела и оние што и се познати на полицијата. Интересирањето на криминологијата за темната бројка на криминалитетот е од етиолошки и феноменолошки карактер.

Да се утврди “ темната бројка” на криминалитетот значи да се добијат целосни сознанија за реалниот криминалитет. И самата околност и постоечките сознанија дека и темната бројка на криминалитетот се разликува по различни периоди, во вкупниот криминалитет и во рамките на одделни негови видови, создава голем број проблеми околу добивањето точни сознанија за криминалитетот.¹⁵

Со овој општ поим е опфатен и криминалитетот на насилство. Секојдневната појава забележување на насилство предизвика една нова чувствителност и ранливост на нашето општество кон изблиците на суровото насилство. “ За разлика од порано, насилството сега се јавува како феноменолошка карактеристика на многу видови криминалитет, што го прави потешок, многу потешко се открива и е потешок за проучување.”¹⁶ Токму поради фактот што насилството се јавува кај повеќе видови криминалитет и темната бројка е една од спецификите на тој криминалитет. Треба да се имаат предвид повеќе фактори кои придонесуваат темната бројка да биде висока и потешка за откривање.

Како главни причинители кој допринесуваат темната бројка на криминалитетот на насилство кај нас да биде многу висока се следните: стравот на жртвите да го пријават стореното дело, договорите кои ги постигнуваат жртвите и сторителите, срамот да се

¹⁴ Слаѓана, Тасева, Темна бројка на криминалитетот, Европа `92, Кочани, 1995, стр. 141

¹⁵ Слаѓана, Тасева, Темна бројка на криминалитетот, Безбедност, Ревиија за криминалистика, криминологија и кривично право, Скопје, бр. 4, Скопје, 1995, стр.733

¹⁶ Слаѓана, Тасева, Криминологија: авторизирани предавања, Европски Универзитет, Скопје, 2014, стр. 95

пријави дело на насилство поради страв од етикетирање и сигматизирање од заедницата, неажурноста на органите на прогонот, нивната непрофесионалност, умешноста на сторителите да го прикријат своето дело и многу други. Високата темна бројка на криминалитетот на насилство кај нас е доказ за неможноста на правосудните органи да се справат со овој вид криминалитет, исто така постоењето на оваа темна бројка допринесува нашите граѓани да се чувствуваат небезбедно, несигурно. Колку оваа темна бројка на криминалитетот на насилство е поголема толку е помала довербата на граѓаните во органите кои се задолжени да ја гарантираат нивната безбедност и сигурност, тие се наоѓаат во обратно – пропорционален однос.

Поим на злосторничко здружение кај насилниот криминалитет

Нашиот Кривичен законик употребува различни поими: заговор, група, банда, мрежа, служба, повикувајќи се понекогаш и на општата формула „или друго здружение“. Според тоа, поимот за злосторничко здружение е генеричен поим, под кој се подразбира заедничко извршување на казеното дело од страна на најмалку три лица: организаторот и уште најмалку две лица, што се здружиле за вршење казнени дела. Со оглед на тоа дека законот не дава законски дефиниции на посебните поими, изведени од генеричкиот поим, теоријата и судската практика нив ги дефинираат на следниов начин (B.ZlataricDamaska, 90). Група е здружение што има за цел вршење на поблиску определени дела, со поделба на улогите на нејзините членови. Заговор е тајно здружение за вршење на превратни дела против државата. Банда е здружение создадено за вршење, според бројот и местото, времето и начинот неопределени дела, што се одликува со цврсти односи на внатрешна хиерархија и мобилност. Мрежа е здружение за извршување на определени дела, организирано според правилата на интензивни деловни контакти и врски. Служба е организација вклучена во поширок институционализиран апарат на друга држава или организација. Здружението има за цел извршување на потешки казнени дела. Не е исклучено неговиот план да опфати и други, полесни дела. За постоење на здружение е потребно делата да се определени според нивниот вид, иако не и во нивните подробности. Ако планираните дела се определени во сите подробности, кои се однесуваат на нивните битни обележја, ќе се работи за договор за извршување казнено дело, а не злосторничко здружение. Организирањето на злосторничко здружение, инкриминирано како самостојно дело (*delictum sui generis*), претставува анимирање на човечкиот потенцијал за вршење на

криминална активност. Тоа може да биде извршено на различни начини: со присилба, ветување награда, идеолошко или политичко убедување итн. Покрај психолошкото влијание, со кое се доближува до поимот на поттикувањето, организирањето може да се состои и во преземање дејства со кои се овозможува активноста на здружението: обезбедување средства, оружје, локации, мобилни врски и сл. Делото е довршено кога организаторот успеал да вклучи уште најмалку две лица во подготовките за извршување на делата опфатени со злосторничкиот план. Со оглед на тежината на пропишаната казна за делата на организирање злосторничко здружение, се казнува и обидот за создавање на такво здружение. Обид постои кога организаторот не успеал да повлијае врз ниту едно лице, или не успеал да го собере потребниот број припадници на здружението. Како организатор треба да се третира, не само оној што го создал здружението туку и оној што од него ја презел и ја продолжил активноста на создавање и раководење со здружението, неговото одржување во мобилност, приклучувањето на нови припадници итн. Припадник, односно член на здружението е тој што го прифатил планот на организаторот и се приклучил кон заедничкиот криминален потфат. Пристапувањето не мора да биде изречно или формално, туку и молкум, со преземање дејствија што значат помагање на дејствувањето на здружението: така, на пример, некој едноставно се приклучил кон бандата што веќе започнала да оперира, или го ставил на располагање своето возило итн. Кај некои здруженија, како што е заверата (заговорот), бандата или друго здружение организирано за вршење дела против државата, пристапувањето може да има дури и формален карактер: полагање заклетва, примање оружје и униформи, добивање формален распоред во некоја формација од типот на паравојска. За казнување на припадникот на здружението е доволен чинот на неговото пристапување, неговата согласност да работи за, или во негово име. Не е потребно членот на здружението да преземе и некои други дејствија на помагање, или да изврши некое дело што е опфатено со планот на здружението. Од друга страна, наспроти изразувањето на припадноста кон здружението со кое било активно дејствие, не е доволно обичното солидаризирање, или пасивниот став на лицето кон активноста на здружението. Злосторничкото здружение се формира за заедничко извршување на кривични дела од страна на најмалку три лица и тоа организаторот и уште најмалку две лица кои се здружиле за вршење на кривични дела.

Ова не е спорно за најголем број правници во РМ, но судската пракса во РМ и тоа некои одлуки на Врховниот суд на РМ, се разликуваат од судските практики на земјите од соседството и пошироко, а ова, пред сè, се однесува на ставовите во врска со тоа што претставува злосторничко здружување, што претставува организирана група и дали доколку не е утврдено кој е организатор на групата, тоа значи дека не постои организирана криминална група, какви треба да бидат релациите помеѓу организаторот и припадниците на групата и слично. Исто така, дискутабилни се ставовите околу примената на посебните истражни мерки, особено посебната истражна мерка - контролирана испорака, како и како да се третираат посебните извештаи од примената на посебните истражни мерки, како и времетраењето на примената на посебните истражни мерки, особено во случаите кога наредбата е издадена од страна на јавниот обвинител спрема лица за кои не се располага со сознанија за нивниот идентитет, а потоа откако идентитетот на сторителите е утврден е издадена наредба од страна на истражниот судија. (види поопширно во Годишните извештаи на Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција Скопје за 2014 и 2015 година) Така еден дел од пресудите, беа укинати од Врховниот суд на РМ токму поради спротивните ставови што ги има Судот наспроти Јавното обвинителство. Токму поради овие несогласувања и поинакви ставови на Врховниот суд на РМ, се одржа и регионална конференција на тема: „Злосторничко здружување, Поим, Дефиниција, карактеристики и примена на посебни истражни мерки, во Струга од 23-25 септември 2015 г. на којашто беше присутен и авторот на овој труд и на истата се донесоа заклучоци од кои произлезе дека ставовите на јавното обвинителство се исти со ставовите на судската пракса во соседството, па и пошироко, во врска со тоа што претставува злосторничкото здружување. Во иднина, сметам дека треба да се надминат ваквите разлики во ставовите пред сè со цел да се постигне поголема ефикасност во борбата против организираниот криминал во нашата држава. Соучесништвото според некои кривични законодавства, подразбира четири облици: соизвршителство, поттикнување, помагање и организирање на злосторничко здружение. Неспорно е дека првите три облици на соучесништво се целосно различни од поимот организиран криминал. Тоа е така затоа што помеѓу овие три облици на соучесништво и организираниот криминал, нема допирни точки ниту во еден од четирите константни (најкарактеристични) елементи на генеричкиот поим на организиран

криминал. Меѓутоа, злосторничкото здружение претставува своевиден повисок облик на соучесништво.¹⁷ Злосторничкото здружение е реална појава, а не вештачка законска творба, што подразбира создавање и пристапување кон: банда, група или друго злосторничко здружение во чии заеднички координирани активности учествуваат најмалку три лица, од кои едното игра улога на организатор или на водач. Неговото организирање значи создавање на опасен човечки потенцијал, криминален ентитет чиишто капацитети за криминална активност се значително повисоки од збирот на поединечните капацитети на неговите членови. И една минимална криминална организација од тројца членови со добро планирање и поделба на работите може да изврши и потешки и повеќе дела, отколку што може да ги извршат нејзините членови во поединечни акции. Криминалниот потенцијал на злосторничкото здружение е аритметичка големина, а не обичен збир на криминалните капацитети на неговите членови. Организирањето на злосторничко здружение не е обично подготвување за криминална активност. Само за себе тоа е исклучително опасен облик на криминална мобилизација, создавање на злосторничка енергија, нејзино обединување и насочување во определен правец. Прагот на толерирано загрозување на правните вредности и добра, кој инаку секогаш постои, е надминат со актот на одметнување на припадниците на здружението од легалниот поредок. Создавањето криминална организација е акт на отфрлање на правните норми, определба за забранет начин на остварување на личните цели на нејзините припадници. Така, посебното издвојување на организираниот криминал во најширока смисла и акцентирањето со тоа на кумулирањето на злосторничката енергија што при заедничко извршување на казнено дело расте со аритметичка прогресија, претставува основа за посебниот казненоправен третман на соучесништвото. Исто така, посебниот интерес на криминологијата и казненото право кон криминалот на злосторничките организации, позитивноправно изразен и преку казнувањето на создавањето и членувањето во злосторнички здруженија, како и низ (обично квалифицираните) облици на организирано извршување на определени казнени дела, резултира од искусствените и научно верифицирани сознанија за опасноста на така организираната криминална активност, во која кумулираната злосторничка енергија добива карактер на активност на „криминално претпријатие.“ Поради тоа, веќе

¹⁷ Камбовски Владо, (2005). "Организиран криминал", 2-ри Август С, Штип, стр.162-173.

создавањето на криминална организација е казненоправно релевантно и содржи доволен интензитет на неправото за да биде забрането како казнено дело. За сите пристапи кон поимот на организиран криминал е заедничко, како што видовме, истакнувањето како основен елемент на извршувањето на едно или на повеќе казнени дела од страна на криминално здружение. Во казнените законодавства, меѓутоа, до неодамна мошне ретко можеа да се сретнат одредби за поимот на злосторничко здружение и за казнување на самото создавање или на пристапување кон злосторничко здружение. Непостоењето на такви одредби резултираше од еден мошне рестриктивен став според кој договорот и злосторничкото здружување не се априори посебни форми на соучесништво или на соизвршителство, и дека секој член на здружението може да одговара само за лично извршеното дело (за швајцарското право Logoz, 126). Инаку, првиот закон за казнување на припаѓањето кон злосторничка организација е усвоен во 1957 година во САД и „се казнува секој што свесно и своеволно пристапува кон мафијата или кон друга организација што има за цел вршење на дела поврзани со комарот, изнудата, уцената, трговијата со наркотици, проституцијата или со рекетирањето во работата, а казната е од пет до дваесет години затвор и парична казна до 20.000 долари.,,

Инкриминирање на злосторничкото здружување

Во последнава декада, инкриминирањето на злосторничкото здружување е предмет на интензивна опсервација и измени, во правец на проширување на казнената одговорност за самото создавање и пристапување кон злосторничко здружение. Ваквата тенденција е поддржана во последно време и од меѓународните научни кругови. Во Резолуцијата на XVI.

Меѓународен конгрес за казнено право, Будимпешта 1999 година, се препорачува инкриминирање на злосторничкото здружувања за вршење на потешки дела и востановување на посебни правила на одговорност. Со тие правила не се исклучува одговорноста за извршителство или за соучесништво во дела што се извршени од страна на здружението, ако може да се утврди конкретната одговорност на сторителите, но овие институти треба да се модернизираат со внесување на начелото на одговорност на самото организирање, без оглед дали членот на здружението учествувал во некое конкретно дело. Во хиерархиската структура на здружението може да се разликуваат лица што имаат решавачка или контролна позиција по однос на другите припадници на организацијата,

што треба да се земе предвид при пропишување на казната. Се препорачува, исто така, учествувањето во злосторничко здружение да се инкриминира како посебно казнено дело и законски да се дефинираат различните облици на здружување и во случај на извршување на конкретно дело законодавачот може да избере еден од трите методи: инкриминирање на учество во криминална организација како отежнувачка околност; двократно казнување, и за самото учество во организацијата и за извршеното дело; реален стек и заедничка казна за двете дела. Со усвојувањето на Конвенцијата од Палермо, која им наметна обврска на државите-потписнички да го инкриминираат злосторничкото здружување за извршување на дела на „сериозен криминал“ се отстранети и последните недоумици и е создадена основа за унифициран пристап на националните казнени законодавства во воведувањето на овој исклучително важен казненоправен инструмент во борбата против организиранот криминал (види поопширно Камбовски, 4, 766). Инкриминирањето на самото злосторничко здружување, како посебен и повисок квалитет на заедничко учество, различен од соучесништвото, се реализира со различни законодавни методи. Повеќето европски законодавства го напуштаат рестриктивниот став кон казнувањето на злосторничкото здружување, инкриминирајќи го како посебно казнено дело во Посебниот дел на КЗ. Германскиот КЗ го казнува создавањето на криминално здружение (пар.129), како и пристапувањето кон такво здружение. Интересно е дека КЗ оддофатот на оваа одредба ги исклучува политичките партии, освен оние што се прогласени за противуставни од германскиот Уставен суд. Здружувањето според владеечкото мислење, подразбира договор за подолготрајна заедничка активност, со кој поединечната волја се подредува на заедничката криминална цел и се создава внатрешен однос на заедничка поврзаност. Со посебните мерки за спречување на тероризмот, а потоа и со измените на КЗ од 1999 година, е предвидено и посебно дело на создавање и пристапување кон терористичка организација што има за цел извршување таксативно наброени дела (пар.129а: n.Schonke/Schroder, 1211). Во 1994 година измени претрпел и швајцарскиот КЗ, во кој е внесена и одредба за криминалното здружување (чл.260тер); тоа е дефинирано како тајна организација што има за цел извршување на насилни дела или стекнување на незаконита добивка (в. Stegmann, 48). Францускиот КЗ (чл.410-1) исто така го казнува злосторничкото здружување: криминалното здружение е дефинирано како група формирана со цел за подготвување, изразено низ едно или повеќе материјални факти, на

едно или повеќе злосторства или престапи (види поопширно Cesoni, 307). Наспроти инкриминирањето на создавањето и на пристапувањето кон злосторничко здружение како посебна инкриминација во посебниот дел на КЗ, одделни законодавства се определуваат за методот на издвојување во Општиот дел на фигурата на организаторот на злосторничкото здружение, и, евентуално, членовите на здружението. Така, широка дефиниција на организаторот на злосторничко здружение и на учесниците во здружението познава рускиот КЗ. Како видови на соучесништво се разликуваат: извршителот, организаторот, поттикнувачот и помагачот (чл.33). Организаторот е лице што го организира извршувањето на делото или раководи со неговото извршување, како и лице што создава организација или група или лице што раководи со нив; организаторот на групата или злосторничкото здружение одговара за самото создавање на групата или здружението, во случаи предвидени со закон, како и за сите дела извршени од страна на групата или на здружението опфатени со неговата умисла. Другите учесници во групата или во организацијата, одговараат за самото учество во случаите определени со закон, како и за делата чиешто подготвување или извршување учествувале (чл.35; Коментари. 78). Латвискиот КЗ го дефинира организаторот како посебна соучесничка фигура: тоа е лице што го организира извршувањето на делото или раководело со неговото извршување (чл.20). Слична дефиниција содржи и чешкиот КЗ што го вбројува организаторот меѓу соучесниците: умислено организирање на делото, или раководење со неговото извршување (чл. 10). Полскиот КЗ ја вклучува фигурата на организаторот во поимот на извршителство: тоа е лице што раководи со извршувањето на делото на друг (чл.18). Кинескиот КЗ како извршител го третира тој што организира или води криминална група или има водечка улога во заедничкото дело и за него предвидува поострена казна (чл.23). Одговорност на организаторот и на членовите на злосторничкото здружение како институт на Општиот дел на КЗ познаваше и нашето поранешно казнено право. Под влијание на советското казнено право и англосаксонскиот институт на „conspiracy,, (вграден и во Статутот на Нирбершкиот трибунал за судењето на злосторници од Втората светска војна од 1945 година), таа одредба за првпат се појави и во КЗ- Општ дел од 1947 година (чл.27): иницијаторите и организаторите што заради извршување на казнени дела создаваат или искористуваат организација, завера (заговор) и друго здружение, казнено се одговорни за сите дела опфатени со злосторничкиот план за дејноста на тие здруженија и

за сите поединечно извршени дела што произлегле од тој план; припадниците на злосторничките здруженија се казнено одговорни како соучесници за сите извршени дела што произлегуваат од злосторничкиот план на тие здруженија, со кои се согласиле и тоа го изразиле со своето дело и однесување, без оглед дали непосредно учествувале во извршувањето на тие дела. Слична одредба за казнување на организаторот на злосторничко здружение, но во постегнат облик, без казнување на припадниците на здружението за извршените дела, познаваше и југословенскиот КЗ од 1951 година. Таквата одредба за одговорноста на организаторот беше преземена и во македонскиот КЗ-општ дел и посебен дел од 1992 година (чл.26): тој што заради извршување казнени дела создава или искористува организација, банда, завера (заговор), група или друго здружение, ќе се казни за сите дела што произлегле од злосторничкиот план на тие здруженија како самиот да ги извршил. Според тоа, казнувањето на организаторот за извршените дела, се потпираше врз начелото напредпоставена вина, чија субјективна компонента можеше да се извлече единствено од чинот на создавање на здружение и определување на неговата цел, односно план (поради тоа, токму таа одредба во КЗ 1951 година, оценет од странските теоретичари како модерен и либерален закон, беше критикувана како „дивјачка“ од италијанскиот теоретичар Vassalli). Во нашиот Кривичен законик (КЗ)¹⁸ ваквото решение сега е напуштено, но тоа не значи исклучување на одговорноста на организаторот на злосторничко здружение како соучесник во делата извршени од страна на здружението. Ако некој создал група или друго здружение за извршување казнени дела, и некој од членовите на здружението извршил дело опфатено со умислата на организаторот (не- што произлегло од планот на здружението), тој едноставно ќе се третира како поттикнувач. Во тој случај, имено, се работи за поттикнување на определени дела, за што мора да бидат исполнети сите други услови на поттикнувањето. Фигурата на организаторот според тоа, може да биде по правило асимилирана од фигурата на поттикнувачот (поттикнувач-организатор). Не е исклучено, исто така, кај организирани групи врз кои едно лице има легална или фактичка власт, организаторот, во функција на наредбодавач, да одговара и како посреден извршител на делата извршени од страна на неговите потчинети („извршител зад извршителот“).

¹⁸ Кривичниот законик објавен во „Службен весник на Република Македонија“ бр. 37/96.

Криминалното здружување како самостојно дело

Во нашиот КЗ во триесет и третата глава од законикот која е насловена „Кривични дела против јавниот ред,, се наоѓа и кривичното дело „Злосторничко здружување,, во членот 394, кое гласи:

1. Тој што ќе создаде група или банда што има за цел вршење на кривични дела за кои може да се изрече казна затвор од три години или потешка казна, ќе се казни со затвор од една до пет години.
2. Припадникот на групата или бандата, ќе се казни со затвор од три месеци до три години.
3. Ако групата или бандата има за цел вршење кривични дела за кои може да се изрече казна затвор од најмалку осум години, организаторот ќе се казни со затвор најмалку четири години, а припадникот на групата или бандата ќе се казни со затвор од една до пет години.
4. Припадникот на групата или бандата кој ќе ја открие групата, односно бандата, пред да стори некое кривично дело во нејзин состав или за неа, ќе се ослободи од казна.
5. Предметите и средствата што групата или бандата ги користи за подготвување на делата, како и средствата за нивно финансирање се одземат.

Исто така во нашиот КЗ, во општиот дел каде што е опишано значењето на изразите на законикот во членот 122 во ставот 23, под повеќе лица се подразбираат најмалку три или повеќе лица кои се здружиле за вршење на кривични дела. Во истиот член во ставот 28, под група, банда или друго злосторничко здружение или организација, се подразбираат најмалку три лица кои се здружиле за вршење кривични дела, во кој број влегува и организаторот на здружението. Претходно истакнав дека во нашиот КЗ не постојат посебни дефиниции за поимите група, банда, служба, мрежа, здружение или организација. Злосторничкото здружување е посебно опасна форма на подготвително дејствие за извршување повеќе кривични дела. Неговата суштина се состои во мобилизирање, организирање повеќе лица за заедничка акција врз основа на претходно подготвен план. Со инкриминирањето на злосторничкото здружување (чл.394 ст.1 од КЗ) како посебно дело е зафатена самата претходна фаза на создавање, организирање злосторничко здружение, како и припаѓањето, односно членувањето во такво здружение, ако се во

прашање потешки дела. Делото се состои во самото организирање на такво здружение, без оглед на тоа дали е извршено некое дело од планот на здружението. Ова дело има карактер на самостојно дело на подготвување (*delictum sui generis*). Поради посебната опасност на самото здружување, во смисла на создавање опасност за вршење повеќе дела, ова дело има самостојна природа во однос на извршувањето на делата опфатени со планот на здружението. Организаторот и членовите на здружението одговараат за ова дело и кога ќе дојде до извршување на некое од планираните дела. Дејствие на извршување е создавањето група или банда што има за цел извршување на потешки казнени дела, со регрутирање, поврзување и организирање на повеќе лица, создавање план за акција, материјални претпоставки за реализација на планот и сл. Иако тоа не е посебно потенцирано, организирањето може да има и други облици, во смисла на поголема или помала кохезија, поделба на улогите и други елементи на организираност. Не е нужно членовите на здружението да можат и да одговараат за извршените дела, може да се работи и за организирање во група или банда на малолетници или непресметливи лица, при што е ирелевантна нивната согласност или волја за приклучување кон здружението.

Цел на здружението е вршење на кривични дела за кои може да се изрече казна затвор од три години или потешка казна, опфатени со планот на здружението. Предвидените казни кои се објективен услов на инкриминацијата, не мораат да бидат опфатени во умислата на сторителот. Делото е довршено со самото создавање на групата или бандата. Организирањето е нужно поврзано со пристапувањето на членови кон здружението, што значи дека делото е довршено кога организаторот ангажирал во остварувањето на заедничкиот план уште најмалку две лица кои пристапиле како членови на здружението. За одговорност е потребна умисла, што покрај дејствието на создавање група или банда ја опфаќа и целта на организирањето.

Припаѓањето на група или банда е инкриминирано во ставот 2 на член 394 од КЗ, а како дејствие на извршување е приклучувањето кон злосторничкото здружение со цел остварување на неговиот план на каков било начин. Припаѓањето, пристапувањето кон групата или бандата не може да сеизрази како обично солидаризирање со здружението или како пасивен став кон неговото постоење и активности. Умислата на сторителот треба да содржи свест дека неговото дејствие значи пристапување кон здружението,

остварување на неговата заедничка акција, односно неговиот план. Како потежок облик на ова кривично дело е даден во ставот 3 од член 394 од КЗ, каде квалификаторна околност е тежината на делата опфатени со целта на здружението (дела за кои е пропишана казна затвор од најмалку осум години).

Ставот 4 од член 394 од КЗ се однесува на делотворното каење, така облигаторното ослободување од казна не се однесува на организаторот кој ќе го открие здружението пред тој или припадник на здружението, да стори некое од планираните дела. Се работи за делотворно каење на членовите на здружението што законодавачот сакал да го стимулира заради поефикасно откривање на организираниот криминал. Предметите и средствата на здружението (групата или бандата) што се коористат за подготвување на делата, како и средствата за нивното финансирање се одземаат како предмети на делото (став 5 од чл.394 од КЗ).

Во европските законодавства, а така е и во нашиот КЗ, најчесто се предвидени две инкриминации на самото здружување на повеќе лица заради извршување казнено дело: договор за извршување казнено дело и злосторничко здружување. Договорот за извршување, казнено дело, е инкриминиран како право дело на подготвување (*delictum preparatum*): се казнува тој што ќе се договори со друг да изврши казнено дело за кое може да се изрече казна затвор од три години или потешка казна (чл.393 ст.1 КЗ) пропишана е парична казна или затвор до една година.

Во вториот став на членот 393 од КЗ е одредено дека ќе се казни со истата казна од првиот став и тој што ќе се согласи на извршување кривично дело за кое е пропишана казна од 4 години или потешка казна. Кај ова дело, наречено уште и комплот, се работи за случај на нужно соучесништво: делото не постои ако барем меѓу двајца не е постигнат договор за извршување на конкретно дело. Обидот за таков договор, во вид на предлогшто доаѓа од едно лице и што не е прифатен од друг, законот не го казнува. Ако дојде до извршување на делото што е предмет на договорот, извршителите нема да се казнат и за претходниот договор, зашто меѓу претходниот договор и извршеното дело постои привиден законски стек (супсидијаритет). Во некои законодавства (германското на пример), инкриминацијата на претходен договор е проширена и на понуда за извршување казнено дело или

прифаќање на понудата, што во суштина претставува казнување и на самиот обид за склучување на конкретен договор.

Во европските законодавства договорот и злосторничкото здружување се казнуваат само исклучително, кога се работи за дела против безбедноста на државата. Ваквата солуција, како што видовме, постапно се напушта (така швајцарското законодавство „вториот пакет против организираниот криминал“ од 1993 година внесувањето во 1994 година на чл.260тер КЗ за казнување злосторничкото здружување; исто германскиот КЗ; интересно решение содржи италијанскиот КЗ (чл.115): во случај на договарање за извршување на злосторство, што не е извршено, судот може да примени мерка на безбедност. Втората инкриминација- на злосторничко здружување, се состои во создавање на здружение на три или повеќе лица за извршување на повеќе потешки дела. За разлика од договорот за извршување казнено дело, создавањето и членувањето во злосторничко здружение е самостојно дело на подготвување (*delictum generis*). Прво, како минимум е потребно не две (како кај договорот за извршување), туку три лица, кои се договораат за извршување не на едно (како кај договорот за извршување), туку на повеќе, честопати и однапред неопределен број дела. Ако дојде до извршување на договореното дело од договорот, сторителите не се казнуваат и за самиот договор. Наспроти тоа, ако во рамките на дејствувањето на здружението е извршено едно или повеќе дела, но не сите за кои е тоа формирано, сторителите се казнуваат и за сторените дела и за самото создавање или пристапување кон злосторничкото здружение. Во некои законодавства е избришана разликата меѓу овие инкриминации, така што постои единствено дело на злосторничко здружување.

Таков е англосаксонскиот институт на (*conspiracy*), кој е мошне стар (првата кралска ордонанса за конспиратори, заговорници, во Англија била донесена во 1292 година) и се состои во казнување на самиот договор меѓу две или повеќе лица со намера за остварување на некоја цел со вршење казнени дела (во американската литература се бројни критиките на сметка на прешироката и неопределена содржина на овој институт; некои автори, особено поради флексибилното барање на субјективната одговорност и неопределеност на делата, на кои може да се однесува договорот, го нарекуваат „камелеонски“ институт, *B. La Fave/Scott, 453*).

Во нашиот КЗ се предвидени пет инкриминации на злосторничко здружување: злосторничко здружување (чл.394 КЗ); терористичка организација (чл.394-а); здружување заради непријателска дејност (чл.324); организирање на група за извршување геноцид и воени злосторства (чл.416-а); и организирање на група за извршување на делата трговија со луѓе и криумчарење на мигранти (чл.418-в).

Првата има карактер на општо дело: се казнува создавањето група или банда што има за цел вршење казнени дела за кои може да се изрече казна затвор од три години или потешка казна (казната за организаторот е затвор од една до пет години), како и припаѓањето, членувањето во групата или бандата (казната е затвор од три месеци до три години). Ако групата или бандата, има за цел вршење казнени дела за кои може да се изрече казна затвор од најмалку осум години, организаторот се казнува со затвор најмалку четири години, а припадникот со затвор од една до пет години.

Законот пропишува обигаторно ослободување од казна за припадникот на групата или бандата што ќе ја открие неа пред да стори некое казнено дело во нејзин состав или за неа. Се работи за привилегирано третирање на стварното каење, со кое се стимулира поефикасното откривање на организираната криминална активност во нејзината најрана фаза. Создавањето и пристапувањето кон терористичка организација (чл.394-а) е специјален вид на претходното дело што се состои во создавање група, банда или друга злосторничка организација за извршување на таксативно наброени насилнички дела (убиство, телесно повредување итн.), со цел за создавање на чувство на несигурност или страв кај граѓаните или за загрозување на уставниот поредок на земјата или на интересите на меѓународна организација или на странска држава (организаторот се казнува со казна најмалку осум години, а припадникот на организацијата со затвор од четири до десет години; за делотворно каење на организаторот е предвидена поблага казна и можност за ослободување, додека за припадникот на организацијата-(обигаторно ослободување од казна).

Кај здружувањето заради непријателска дејност (чл.324) се казнува создавањето заговор, банда, група или друго здружение на лица заради вршење таксативно наброени казнени дела против државата (казната за организаторот е затвор од најмалку 4 години), како и членувањето во такво здружение (казната е затвор од една до пет години). Законот и тука

содржи две одредби со кои го привилегира стварното каење: организаторот што со откривање на здружението или на друг начин ќе го спречи извршувањето на планираните дела се казнува поблаго (со затвор од три месеци до три години), а може и да се ослободи од казна; припадникот на здружението што ќе го открие здружението пред да стори во негов состав или за него некое од предвидените казниви дела се ослободува од казна. Кај организирањето група за извршување геноцид и воени злосторства (чл.416- а) се казнува тој што организира група заради извршување на овие дела (казната за организаторот е затвор најмалку осум години), како и членувањето во таква група (казната е затвор најмалку една година).

Припадникот на групата што ќе ја открие неа пред да стори казнено дело во нејзиниот состав или за неа, се ослободува од казна. И тој што повикува или поттикнува на извршување кривични дела од членовите 403 до 416 од КЗ ќе се казни со затвор од една до десет години. Кај организирањето на група за трговија со луѓе и криумчарење на мигранти (чл.418-в) се казнува организаторот (затвор од најмалку 8 години) и припадникот на групата (затвор најмалку една година). Делотворното каење го привилегира само припадникот со облигаторно ослободување од казна. Специјални дела на организирање злосторничко здружение се и делата на: организирање мрежа на препродавачи или посредници за промет со наркотични дроги (чл.215); организира мрежа на препродавачи или посредници кај делото недозволена трговија (чл.277); и организирање банда, група или друго здружение за криумчарење (чл.278). Како потежок облик на основните дела, се казнува само организирањето, а не и членувањето во злосторничкото здружение: припадникот на злосторничкото здружение се казнува само за некое конкретно дело во чиешто извршување учествувал. Посебен облик на организирање злосторничко здружение е делото шпионажа што (чл.316) претставува и создавањето или раководењето со разузнавачка служба во Република Северна Македонија за странска држава или за организација (казната е затвор најмалку 4 години), како и стапувањето во странска разузнавачка служба (казната е затвор од една до десет години).

Однос со делата извршени од страна на здружението

Извршувањето на некое дело што е опфатено со планот на здружението не ја исклучува, за разлика од договорот за извршување казнено дело, одговорноста и за самото создавање или членување во злосторничкото здружение. Создавањето злосторничко здружение,

претставува опасно подготвително дејствие за извршување повеќе дела содржани во планот на здружението, така што извршувањето на едно или неколку дела не го исцрпува целокупниот криминален потенцијал на здружението. Во тој случај, имено, останува криминалниот потенцијал на здружението, останува организирањето како подготвително дејствие за делата што се извршени, а се содржани во злосторничкиот план. Не постои, според тоа, привиден, законски, туку вистински (реален) стек меѓу создавањето злосторничко здружение и извршените дела.

Организаторот и припадниците на здружението одговараат за ова дело и покрај нивната одговорност за извршените дела, опфатени со целта, односно планот на здружението, во кои самите учествувале како извршители или соучесници. Криминалниот потенцијал на здружувањето може да биде консумиран единствено во случај на извршување на сите планирани дела. Поимот, организаторот на здружението, се појавува како посебна извршителска фигура и кај неколку други инкриминации. Така, во нашиот КЗ како посебни дела се пропишани: организирањето отпор (чл.387); организирањето вооружен бунт (чл.312); и организирањето бунт на лица лишени од слобода (чл.370). За разлика од инкриминациите на организирање злосторничко здружение, тука активноста на организаторот не е насочена толку кон создавање на некаква организирана криминална структура за вршење на повеќе казнени дела, туку кон организирање конкретна криминална активност со учество на повеќе лица. Тој повеќе дејствува како поттикнувач, распалувач на негативните ставови на учесниците во криминалната активност, што не мора да бидат цврсто организирани, така што може да претставуваат и обична толпа собрана по некој друг повод (отпор или непослушност кон законити одлуки или мерки на државен орган, чл.387, вооружен бунт, чл.312, или бунт на лица лишени од слобода, чл.370).

Тоа, сепак, не исклучува кај одделни дела, како што е вооружениот бунт или бунтот на лица лишени од слобода, да се работи и за подолготрајна активност на подготвување и организирање бунт. Затоа, кај овие дела покрај организаторот, законот ги казнува и учесниците во бунтот. Кај делото организирање на отпор (чл.387), законот покрај организаторот го разликува и потешко го казнува водачот на групата. Одредба за стварно каење е содржана единствено кај делото бунт на лица лишени од слобода (чл.370):

сторителот што доброволно ќе се откаже од бунтот пред да се употреби сила или сериозна закана, се ослободува од казна.

Феноменот на колективно извршување на казненото дело добива свој казненоправен израз и низ посебното третирање на делата извршени од страна на група. Се работи за еден вид нужно соучесништво, предвидено како потежок облик на следниве дела: тешка кражба (извршена од повеќе лица што се здружиле заради вршење кражба, чл.236); разбојништво и разбојничка кражба (сторени во состав на група, или банда, чл.237 и 238); изнуда и уцена (извршени во состав на група, банда или на друго здружение, чл.258 и 259); перење пари и друга противправна имотна корист (како член на група, банда или на друго здружение, чл.273); овозможување бегство на лице лишено од слобода (во група, чл.372); и насилство(во група, чл.386). На колективното извршување на делото може, но не мора да му претходи организирање на групата за вршење повеќе дела; групата може да биде составена и *ad hoc*, без претходни подолготрајни подготовки.

За квалификацијата на извршување на делото „во состав на група“ е нужно, сепак, постоење на два елемента: субјективен, а тоа е договор за заедничко дејствување во група (на две или повеќе лица), и објективен, што се состои во преземање некое дејство во времето на дејствувањето на групата. При тоа, делото е извршено во група и кога некој од членовите на групата не е физички присутен, но се наоѓа во непосредна близина на местото на извршување на делото (провална кражба), со што начинот на неговото извршување станува особено опасен.

Претпоставена одговорност за сторените дела Во однос на казнувањето на злосторничкото здружување, нашето казнено право, доследно го применува начелото на индивидуална и на субјективна одговорност: сторителот одговара за самото создавање или за членување во злосторничко здружение кога тоа е инкриминирано како самостојно казнено дело, како и за оние дела, сторени од страна на здружението, во чиешто извршување лично учествувал. Проблемот на ефикасното отстранување на организираниот криминал врши константен притисок врз напуштањето на начелото и статуирањето посебни правила на казнена одговорност засновани врз следнава претпоставка: секој што пристапува кон организирана криминална група однапред се согласува со нејзината вкупна активност и ја презема одговорноста за сите сторени дела од страна на таквата група. Тоа е начелото на

претпоставена пресумирана одговорност за сторените дела. Во современите законодавства е својствен спротивниот рестриктивен став. Со ваква идеја, блиска до објективната одговорност, е инспириран англосаксонскиот институт на „conspiracy“.

Според овој институт, кога постои договор на повеќе лица за заедничко остварување на некоја криминална активност, како што е, на пример, трговијата со дрога, со оружје, со луѓе и.т.н., секое од нив одговара за кое било извршено дело од припадникот на тоа здружение, без оглед дали самиот учествувал во неговото извршување и дали воопшто знае каде и кога, и од страна на кој друг учесник во заговорот е извршено тоа конкретно дело (B.LaFave/Scott, 464). Познати се примерите од американската судска практика во кои е афирмирано начелото на претпоставена одговорност: кога на познатиот шеф на американската мафија Luchiano му било судено за организирање јавни куќи и проституција, покрај него биле осудени и неговите соучесници, па и проститутките, и тоа за сите поединечни случаи на подведување и проституција; во случајот Bonanno им било судено на дваесет и седум учесници за даночна измама; во случајот Bufalino на деветнаесет за давање лажни искази.

Прифаќањето на ова начело води кон екстензивно проширување на одговорноста, како на организаторот, така и на членовите на злосторничкото здружение, што се приближува до објективна одговорност за сторените дела. Покрај тоа, ваквото решение е неприфатливо и поради тоа што се напуштаат едно темелно начело на соучесништвото: нема соучесништво без каузален придонес во извршувањето на делото. Ако во однос на организаторот на здружението дури и би можело да се утврди дека постои една посредна каузална врска, зашто тој го создал здружението, ги активирал и насочил неговите членови, така што делото извршено од членот на здружението има и негов објективен удел, тоа не би можело да се каже за припадникот на здружението. Со самото негово пристапување кон здружението тој сè уште не придонесува ништо, дури ни на посреден начин, во делото што го врши некој друг член на тоа здружение. Постојната казненоравна рамка во нашето казнено право, овозможува казнување на злосторничкото здружување како посебно дело.

Организиран криминал и злосторничко здружување

Во понатамошниот текст ќе се истакнат некои сличности, но и разликите меѓу злосторничкото здружување и организираниот криминал. Утврдувањето пак на евентуалните разлики треба да има влијание врз поквалитетна кривично-правна рамка за поефикасна и поефективна борба против организираниот криминал. Од сето погоре кажано, може да се извлече заклучок дека злосторничкото здружение како своевиден повисок облик на соучесништво, претставува солиден кривично-правен одговор на барањата за поефикасно справување со организираниот криминал. Секако дека на ваквата премногу воопштена оценка, ѝ недостасува преиспитувањето на оваа инкриминација во конкретно-историски простор, во коешто функционира едно национално кривично законодавство. Само со таквиот приод може да се оценува нејзиниот удел во борбата против организираниот криминал. Имено, на начин како е инкриминирано злосторничкото здружување во нашиот КЗ (види чл.394) како првична забелешка, којашто самата по себе се наметнува, е тоа дека освен првиот константен елемент од генеричкиот поим за организираниот криминал (учество на најмалку три лица), другите три константни елементи не се експлицитно наведени во односната одредба.

Претпоставеното постоење на овие елементи, коишто на овој начин би требало да се подразбираат, не е добар приод за опфаќање со злосторничкото здружување дури ни на најнискиот и најнеопасниот групен тип на организиран криминал, а да не зборуваме за другите повисоки типови на организиран криминал. Ваквиот заклучок, според Миодраг Лабовиќ и Марјан Николовски (2015) произлегува од следното: Со одредбата за злосторничко здружување, не е предвиден еден од константните елементи за генеричкиот поим за организираниот криминал, а тоа е вршењето на сериозни кривични дела. Напротив, во таа одредба предвидено е “вршење на кривични дела за кои може да се изрече казна затвор од три години или потешка казна.” Во истата одредба не е предвиден, условно кажано, најбитниот константен елемент целта поради којашто се вршат кривични дела од страна на организираниот криминал, а тоа е стекнувањето на финансиска или друга материјална корист или моќ. Може да се подразбира таквата цел, но определени злосторнички здруженија можат да бидат насочени кон криминални активности, коишто немаат за цел стекнување на финансиска или друга материјална корист или моќ. Конкретни примери во прилог на тезата, се речиси сите специјални кривични дела од

типот на злосторничко здружување, при што сите тие се дела против човечноста и меѓународното право, дела против јавниот ред и дела против државата. Целта на сите овие дела, не е стекнувањето на финансиска или друга материјална корист или моќ, туку остварување на определени идеолошко-политички цели.

Исклучок од ова претставуваат кривичните дела: организирање на група за извршување на делата трговија со луѓе и криумчарење мигранти (418-а); организирање мрежа на препродавачи или на посредници за промет со наркотични дроги (чл. 215); организирање мрежа на препродавачи или посредници кај делото недозволена трговија (чл. 277); и организирање банда, група или друго здружение за криумчарење (278). Притоа, кај овие дела, како потешок облик се казнува само организирањето, а не и членувањето во злосторничкото здружение. Припадникот на здружението се казнува само ако извршил некое конкретно кривично дело. Погрешно е и тоа што тероризмот е сфатен како еден од облиците на организиран криминал, а не како релативно самостоен феномен. Практичните консеквенции од ваквиот приод, се рефлектираат врз посебната организационо-функционална и хиерархиска поставеност на органите за борба на овие два различни видови неконвенционален криминал и особено посебните тактики, па и методика во нивното откривање и докажување. По исклучок, во нашиот КЗ се предвидени само некои дела како облици на организиран криминал.

За најдоминантните облици на организиран криминал присутни во РМ, во КЗ не постојат инкриминации слични на погоре посочените кривични дела во кои се инкорпорира како битен квалификаторен елемент организираниот облик. Според сето погоре наведено, може да се заклучи дека кривичноправниот поим - злосторничко здружување има допирни точки со генеричкиот поим на организираниот криминал. Меѓутоа, онака како што е инкриминирано во нашето позитивно кривично законодавство, злосторничкото здружување не може во целост да ги задоволи барањата, не само за поефикасно, туку што е и многу поважно - поефективно справување со организираниот криминал. Оттука, погоре наведените недостатоци, истовремено претставуваат предлог-решенија во која насока треба да се движат идните измени и дополнувања на нашиот КЗ во делот на кривичноправната реакција против организираниот криминал. Во таа смисла и самиот назив злосторничко здружување треба да биде преиспитан. Како можни алтернативи би

биле: криминална организација, криминално здружување, а зошто да не и организиран криминал. Имено, називот (терминот) на една криминална појава односно инкриминација, ја одразува појмовната содржина. Злосторничкото здружување е несоодветен назив за сите појавни облици на организиран криминал во РМ, кои што се движат од “потврди” до многу почесто “помеки” облици и типови на криминал, како што се јадрената група и криминалните мрежи за кои не е карактеристично насилството како метод на извршување на кривичните дела. Во нашиот КЗ, нема дефиниција за поимот злосторничко здружение, Законот за јавното обвинителство на посреден начин говори за структурирана група и злосторничка организација.

Во нашиот КЗ се става знак за еднаквост помеѓу поимите, здружение, злосторничко здружение, група, банда, организирана група, организирана мрежа. Потребно е во КЗ да се изврши категоризација на лица–повеќе лица, собир на луѓе, група на луѓе, злосторничка организација, така што да се опишат и тие што немаат и тие што имаат организирана структура, внатрешна поврзаност на лицата и одреденост на целите за кои што се здружиле, да се изврши градација на различните форми на групи кои учествуваат во извршување на дела од организиран вид.

И ако се имаат во предвид новите трендови на промените на структурите на ОКГ, треба да се внимава при дефинирањето дали е неопходно во сите видови на криминални асоцијации да постои и организатор и припадници. Поради овие забелешки потребно е целосно да се ревидираат постојните решенија кои се однесуваат на организираниот криминал и може де се размислува за посебен закон за борба против организираниот криминал. Законодавството за борба против организираниот криминал треба да биде сложен и добро организиран корпус правила на различните гранки на правото: имотното, казненото право, кривичната постапка, управното право, правилата за организација на судовите и државните органи, правилата за извршување на кривични санкции, законите за даноците, итн. Со други зборови, борбата против организираниот криминал бара комплетен и координиран ангажман на правниот систем. Тоа бара во секоја гранка на правото да се земат предвид специфичностите на оваа многу опасна форма на криминал и да се донесат прописи за да се зајакне ефектот на материјалното кривично право.

Нови облици на криминалитетот на насилство

Самиот развој на општеството по себе не доведува до поголема благосостојба на човекот, напротив тој е исправен пред уште поголем предизвик да се справи со придобивките кои ги носи новото време. Се јавува потреба некои дејствија да ги класифицираме во групата на нови форми на насилнички криминалитет од причина што тие се карактеристика на поновото време. Тука можеме да ги сместиме: насилството кај организираниот криминал, семејното насилство и спортскиот хулиганизам.

Насилство кај организираниот криминал

Интересот на криминологијата за феноменот на организираниот криминал може да се согледа во тоа што тој во секојдневниот живот и во социјалните односи меѓу луѓето внесува страв, несигурност, неизвесност, ја менува психологијата на луѓето, го менува моралот и етиката на луѓето, ја менува социо - психологијата на луѓето во насока на неизбирање на средства и методи за брзо и лесно збогатување без чесна работа, слабеење на довербата меѓу луѓето и меѓусебното почитување. Организираниот криминал претставува еден од најконтроверзните поими со кои се оперира во општествените науки, поим околу кој се плете тајна мистика уште од неговото појавување. Најкомплетна дефиниција за организираниот криминал е дефиницијата на Конвенцијата на Обединетите нации против транснационалниот организиран криминалитет.¹⁹ Поимот организиран криминалитет е дефиниран на следниов начин : Организирана криминална група, структурирана од три или повеќе лица, организирана трајно да делува во криминалната

област со цела да изврши едно или повеќе сериозни кривични дела идентификувани, одредени со конвенцијата. Од нашите автори, Арнаудовски дава добра дефиниција на организираниот криминалитет преку потенцирање на конститутивните елементи на криминалната организација. Според него тоа се следниве елементи: трајна, централизирана криминална организација, хиерархиски поставена, со внатрешна поделба на работите, планско и систематско занимавање со криминалитетот, конспиративноста, затвореноста, внатрешната дисциплина, развиениот систем на јатаци, високиот степен на покорност и верност, инфилтрирањето во државните и стопанските институции и во политичките партии по пат на создавање на “персонална унија”, со цел да се воспостави

¹⁹ Митко, Котовчевски, Облици на криминално дејствување на транснационалниот организиран криминал, Филозофски факултет, Институт за одбранбени и мировни студии, Скопје, 2003, стр. 1-4

монопол врз криминалната бранша, интернационализација и користење на современите средства на комуникација и мобилност.²⁰

Слична дефиниција на организираниот криминалитет дава и Камбовски, дефиниција во која можат да се препознаат веќе посочените карактеристики на организираниот криминал. Здружение заради извршување казни дела од страна на злосторничко здружение заради остварување профит или моќ со употреба на насилство или со користење посебна положба во општеството, со намалување на ризикот преку вклучување во легални економски, политички и други активности и со однапред одреден ситем на заштита од гонење.²¹ Кога сакаме да зборуваме за опфатноста на организираниот криминалитет, т.е. за неговите области на делување се соочуваме со тешкотии, од причина што неговото поле на дејствување е многу широко и комплексно. Така тука можеме да ги сместиме: трговијата со луѓе, трговија и шверц со оружје, проституција, комар, рекет, изнудување, фалсификување пари, перење пари, поткуп, корупција, искористување здравствени фондови, осигурителни измами, убиства, телесно повредување, разбојништва, изнуди и многу други. Оваа листа со дела кои можеме да ги подведеме под феноменот на организиран криминалитет не е конечна, затоа што како што веќе кажавме неговиот предмет и неговата област на делување е многу широка и разновидна. Конкретно кога зборуваме за насилството кај организираниот криминалитет во Република Северна Македонија можеме да кажеме дека кај нас овој вид криминалитет зема голем замав и се појавува во некои карактеристични облици. За организиран криминалитет со елементи на насилство кај нас станува збор тогаш кога имаме извршување на кривични дела на организиран начин, како што е организирано извршување на убиства, телесно повредување и друго насилство врз животот и телото, разбојништва, разбојнички кражби, уцени, изнуди, дела на толпата, грабнување, рекетарство и други сродни дела. Можеме да заклучиме дека организираниот криминалитет кај нас не се манифестира во мафијашки тип, ниту пак е присутен генералниот концепт на корумпирана политика која што има влијание врз меѓународните односи. Кај нас организираниот криминалитет најчесто е непосредно поврзан меѓу политичките и бизнис елити, а поретко меѓу политичките и

²⁰ Љупчо, Арнаудовски, Кон прашањето: Дали кај нас постои организиран криминалитет, Безбедност, Ревизија за криминалистика, криминологија и кривично право, Скопје, бр. 3, 1994, стр. 418

²¹ Владо, Камбовски, Правна држава и организиран криминалитет, Правен факултет, Скопје, 1996, стр.12

бизнис елити, од една страна и криминалното подземје, од друга страна. Криминалното поле на делување на институционалниот организиран криминалитет во Република Северна Македонија најмногу беше насочено кон приватизацијата, а во одредени сфери сеуште е насочено кон јавните набавки, илегалното финансирање на политичките партии, криумчарењето на недозволените стоки и сл. Тоа значи дека во Република Северна Македонија најдоминантен облик е организираниот финансиски криминалитет, секако присутно е и организираното извршување на убиства, изнуди, разбојништва, но во многу помала мера.

Семејно насилство

Кога е во прашање насилството во семејството, би требало да се тргне од основните функции на семејството: раѓање, заштита, воспитување, образование, грижа, економско обезбедување. Во врска со (не) остварувањето на овие функции се раѓа и насилството. Прво, во сексуалниот однос и несаканото дете, насилството над жената во сексуалните односи, неразбирање и нетрпение во кое мажот ја малтретира жената и ја тепа до убиство, алкохолизам во семејството и тепање. Второ е насилството во врска со насилството: “ќотекот е излезен од рајот” и децата се воспитуваат со ќотек. Трето е насилството врз децата и неговата економска злоупотреба. Односите помеѓу членовите на семејството, често ги карактеризираат сите видови на злоупотреби и насилство. Жртви се децата, своите родители, брачните другари, поранешните брачни другари, како и други лица што живеат заедно, а не се во крвна или брачна врска. Под семејно насилство се подразбира малтретирање, грубо навредување, загрозување на сигурноста, телесно повредување, полово или друго психичко или физичко насилство со кое се предизвикува чувство на несигурност, загрозување или страв спрема брачен другар, родители или деца или други лица што живеат во брачна или вонбрачна заедница или заедничко домаќинство, како и спрема поранешен брачен другар или лица што се наоѓаат во блиски лични односи.²² Врз основа на оваа дефиниција може да се издвојат посебните видови на насилство кои што постојат во рамките на семејството. Во прв ред доаѓа насилството од интимниот партнер, потоа насилството врз децата и насилството врз стари (родителите). Кога се зборува за насилството од интимниот партнер тука пред се се мисли на насилството кое што е извршено од страна на мажот врз жената, бидејќи жените многу почесто се жртви на

²² Член 122, став 19 Кривичен Законик на Република Македонија

семјено насилство, но не значи и дека не е можна и обратната ситуација во која мажите стануваат жртви. Препораката Пре(2002)²³ на Советот на Европа за заштита на жените од насилство ја утврдува следнава дефиниција: насилството врз жените треба да се сфати како било кој акт на полово - бизарно насилство, кое резултира со, или најверојатно ќе резултира со физичка, сексуална или психолошка повреда или страдање на жените, вклучувајќи закани или слични акти, принуда или насилно лишување од слобода, без разлика дали се случува во јавниот или приватниот живот.

Конкретно кога се зборува за насилството од интимниот партнер во Република Северна Македонија може да се забележи дека најчеста жртва на овој вид на насилство е жената. Насилството над жената од интимниот партнер, долго се сметало како дел од традиционалниот фолклор во Македонија и јавно е толерирано. Жената е создадена да раѓа деца и да се грижи за потребите на домот, односно на мажот, а тој има право да се однесува така како што сака да се однесува, затоа што е машко. Тепањето, сексуалната злоупотреба, психичкото и економското насилство се табу тема во сите социјални и културни средини, без разлика на економското ниво на развој на едно општество. Затоа откривањето на облиците на насилничко однесување, како и подигањето на свесноста за постоење на насилство се приоритетни задачи на разни институции и организации, како и на медиумите. Насилството врз децата или злоупотребата на деца е глобален проблем кој е длабоко вкоренет во културната, економската и општествената практика. Насекаде се известува за чедоморство, сакатење, напуштање и други форми на физичко или сексуално насилство врз децата. Под злоупотреба на деца начесто се подразбира брутално физичко казнување, сексуално искористување, сурово занемарување на егзистенцијалните и психичките потреби, вклучувајќи го и семејното насилство. Злоупотребата на стари лица од страна на нивните роднини или на други негователи се повеќе се јавува како тежок социјален проблем. Тоа исто така, е проблем што може да продолжи во земјите со голем број постаро население. Како и кај злоупотребата на децата, и кај старите лица е присутна физичка, сексуална и психичка злоупотреба и запоставување. Постарите луѓе, особено се подложени на економска злоупотреба, кога нивните роднини и други негователи ги

²³ Recommendation Rec(2002)5 of the Committee of Ministers to member states on the protection of women against violence, 2002

злоупотребуваат нивните финансиски средства и имотот.²⁴ Семејното насилство е идентификувано како специфичен проблем во Република Северна Македонија, особено во овој транзиционен и посттранзиционен период. Семејното насилство не се следи организирано, нема редовно евидентирање, а статистичките податоци, главно се сведени на број на пријавени случаи во полиција и социјалните служби. Најчесто насилството се открива при бракоразводни парници, убиства, кога жената е жртва на брачниот партнер или кога жената го убива својот маж за да се одбрани себе и децата. Црната бројка на жени жртви на семејно насилство, речиси и воопшто не може да се следи затоа што најголемиот број жени не ги пријавуваат случаите на насилничко однесување врз нив. Во 2004 година, за првпат, се регулираше проблемот на семејното насилство како во граѓанското, така и во казненото законодавство, со што се обезбеди сообразност со меѓународните стандарди и препораки во оваа сфера, кои налагаа воведување на сеопфатни законски решенија, односно инкриминирање на семејното насилство и воведување на привремени мерки за заштита на жртвите на истото. Со измените на Кривичниот законик од март 2004 година беше воведена казненоправна заштита на жртвите на семејно насилство. Со нив за прв пат се дефинираше семејното насилство, и истото стана предмет на инкриминизација, преку инкорпорирање на соодветни решенија во веќе постоечките кривични дела содржани во овој закон. Целта на казненоправната заштита беше санкционирање на насилното однесување во рамките на семејството, односно да се даде до знаење дека таквото однесување е недозволливо и дека истото ќе биде подложно на соодветни санкции. Со ова, семејното насилство се издигнува на степен на општествено зло кое заслужува официјална реакција. Главна карактеристика на казненоправниот систем е построгата казнена политика во однос на семејното насилство. Таа се манифестира во пропишаните построги казни за кривичните дела што се сторени при вршење на семејно насилство и гонењето на овие кривични дела по службена должност. На овој начин, согласно со застапеноста, природата и последиците, семејното насилство се издвојува од останатите видови криминал. Поаѓајќи од фактот дека семејството е основната општествена клетка во чии рамки сигурноста на сите нејзини членови мора да биде загарантирана, повеќе од оправдано е построгото санкционирање на

²⁴ Љубица, Чонева, Семејното насилство над детето, Годишник на Институтот за социолошки и политичкоправни истражувања, Скопје, 1999, стр. 25-26

поведението на оние членови на семејството кои ќе сторат насилство врз лица кои се дел од нивното семејство или семејна заедница, односно врз лица со кои се во блиски лични односи. Отстапување од построгото санкционирање на кривичните дела кои го регулираат семејното насилство постои во ситуација кога жртвата на семејно насилство ќе повреди насилникот, односно ќе посегне по неговиот живот.

Кога ваквите кривични дела се сторени како последица на семејно насилство, сторителите на овие кривични дела (жртвите на семејно насилство) се подложни на поблаго санкционирање - за разлика од основното дело. Семејното насилство не е предвидено како едно посебно кривично дело, туку се санкционира преку инкриминирање на негови поединечни облици под постоечките кривични дела.

Оттука:

- физичкото насилство се санкционира со кривични дела против животот и телото;
- психолошкото насилство се санкционира со кривични дела против слободите и правата на човекот; и
- сексуалното насилство се санкционира со кривични дела против половата слобода и половиот морал.

И покрај ваквата казнено правна рамка на семејното насилство тоа кај нас се уште се застапено. Неговата застапеност е резултат на онаа традиционална догма дека се она што се случува во семејството, останува во семејството, па затоа органите на прогонот имаат огромни потешкотии при откривање на случаите на семејното насилство. Речиси сите земји во светот се уште се соочени со проблемот на неможноста да се определи бројот на жртвите на криминалитетот воопшто, а особено на жените што се јавуваат како негови жртви. Кај овој вид насилство карактеристично е што постои висока темана бројка, која се создава како резултат на стравот и срамот на жртвите да го пријават насилството, а и на неподготвеноста на нашите органи да се справат со семејното насилство. Специфичноста на односот помеѓу сторителот и жртвата се причина за големата темна бројка кај овие дела и за нивното неказнување. Доколку се запрашаме дали овој вид на насилство е застапен само во послабо развиените земји, одговорот е негативен бидејќи и во високо развиените земји забележана е негова присутност. Насилството во семејството се одржува

на исто ниво и во економски развиените земји, и покрај определени промени во секојдневните активности на жените, кои се продукт на нивната економска еманципација. Како резултат од тоа, оправдано може да се претпостави дека насилството во семејството се манифестира во секоја заедница, без оглед на разликите во степенот на општествено - економската развиеност, бидејќи постои константно влијание на исти социо - економски и психолошки фактори.

Спортски хулиганизам

Спортските настани, за жал, се помалку се место за спортско навивање и бодрење на својот клуб, а се повеќе можност за изразување на навивачки страсти преку нагласување националистички чувства, меѓусебни провоцирања, испишување пароли со непријателска и навредлива содржина, демонстрација на насилство искажано содемолирање на спортските арени, уништување технички и материјални средства на објектите како се одржува некоја спортска манифестација, но и манифестирање насилство спрема граѓаните на улиците во градовите, вандалско уништување на продавници, јавни објекти, возила и други цивилизирани вредности.

Сигурноста е една од фундаменталните потреби на граѓаните на секоја држава и интегрален дел на квалитетното живеење. Поради тоа, елиминирање на предусловите за создавање на негативни појави во форма на насилство преку кое се изразува, расизам и национализам во државата вклучувајќи ги и оние на спортските терени претставуваат и сериозен облик на кршење на човековите права. Хулиганството како појава се јавува во Англија, земја со кралска историја и со верски премрежја и тоа, највеќе поради судир на протестанско – католичките предрасуди. Зборот “хулиганизам” е од англиско потекло и претставува прекар за лондонскиот криминален свет од ирско потекло, кон преминот во овој век.²⁵ Спортскиот хулиганизам, како израз со неслужбено потекло, го изведуваме од претходниот поим, како концепт кој доминира на спортските натпревари, а кој е во причинско последична врска со предизвикување нереди од страна на навивачите. Во литературата и во практиката изразот “спортски хулиганизам” содржи такви форми на социо - патолошки однесувања, како што се нарушувања на јавниот ред и мир, нагласено агресивно однесување, поседување опасни орудија подобни за напад, вклучително и

²⁵ Allan, Sloan, Nogometni huliganizam, Izbor 1-2, Zagreb, 1990, стр. 36

огнено оружје, вандализам и сл. На овој план Република Северна Македонија не е исклучок и овие појави за жал не се непознати и за нашата држава, така што организирани групи предизвикуваат вакви негативни појави на спортските терени и кај нас. Ова значи покрај другото и сериозно загрозување на животите и безбедноста на инволвираните лица кои најчесто се малолетните, а за што сме сведоци дека на спортските настани, но и надвор од нив голем број завршиле со тешки повреди и со смрт. Ова исто така значи и загрозување на сигурноста и безбедност и на општата популација. Доколку сакаме историски да го лоцираме појавувањето на насилството и агресивното однесување на спортските манифестации кај нас треба да тргнеме од осамостојувањето во деведесетите години.

Со осамостојувањето на Република Северна Македонија како независна држава, почнува процесот на основање на спортските сојузи, според старата терминологија, односно денешни федерации, кои имаат обврска да ги организираат натпреварувањата или манифестации во поделни спортови. Односно кон крајот на 90-те години, почнува експанзивно да се формираат навивачки групи, кои во прв план го имаат бодрењето, т.е. подржувањето на својот клуб, но да не забораваме во исто време и се главни организатори (промотори), на насилство и агресија на спортските манифестации. Од деведесетите години па наваму, евидентни се се почести судари помеѓу разбеснетите навивачи и полициските сили кај нас. Во контекстот на ова треба да се каже дека голем дел од спортските натпревари, поради опасноста од насилство за време на спортскиот натпревар, се прогласени за “натпревари од висок ризик”, со што се губи смислата за спортот и спортското натпреварување.²⁶ Во нашето постојано законодавство (кривичното и прекршочното) хулиганството не само што не е дефинирано туку тоа, воопшто не постои како правен поим. Во законот за спречување на насилството и недостојното однесување на спортските натпревари, за спортското хулиганство употребена е формулација “насилство и недостојно однесување на спортски натпревари”, под што се подразбира:

- поседување или конзумирање на алкохолни пијалаци или опојни дроги, поседување на пиротехнички средства, оружје и други средства погодни за нанесување повреди

²⁶ Методија, Ангелески, Карактеристики на насилничките и агресивните однесување на спортските натпревари и правци на општествена превенција, Годишник на факултетот за безбедност, Скопје, 1999/2000, стр. 96

или за предизвикување на насилство од страна на лица кои доаѓаат на спортските натпревари, во временски период од два часа пред почетокот до два часа по завршување на спортскиот натпревар;

- внесување и употреба во спортските објекти на алкохолни пијалаци, опојни дроги, пиротехнички средства, оружје и други средства погодни за нанесување повреди или за предизвикување на насилство;
- внесување и истакнување на транспаренти, знамиња и други предмети со текст, слика, знак или други обележја, како и пеење на песни или дофрлување на пораки кои предизвикуваат и поттикнуваат омраза или насилство врз основа на расна, национална и верска припадност или врз основа на други особини;
- фрлање предмети во натпреварувачкиот простор или во гледалиштето, со што може да се загрози животот, физичкиот интегритет на лицата или имотот, палење и фрлање на пиротехнички средства, палење на навивачките реквизити, знамиња на други држави, знаме на друг клуб и други предмети, повикување, поттикнување и учествување во тепачка или напад на спортисти, гледачи, редари, службени лица, организатори на натпреварот и други учесници во спортските натпревари, физичка пресметка меѓу учесниците на спортските натпревари, недозволено влегување во натпреварувачкиот простор од страна на гледачите
- оштетување или уништување на спортскиот инвентар и други делови од спортскиот објект, како и на превозните средства при доаѓање, за време и после одржување на спортскиот натпревар, во временски период од два часа пред почетокот до два часа по завршување на спортскиот натпревар.

Интенцијата на законот иако е токму спречување на насилството на спортските терени не можеме многу да се пофалиме со постигнатите резултати на терен, па така додека спортот ни тоне поради апатијата на народните избраници и спортските институции, поради беспарицата на спонзорите и непрофесионализмот на спортистите, вандалите од трибините дивеат, уништувајќи ги тешко здобиените материјални добра и угледот на државата. Единствено решение е засилување репресијата спрема извршителите на овој вид на насилство, а и конечно време е веќе да се разгледа и можноста ова насилничко однесување на спортските терени да го инкриминираме како кривично дело. Свесни сме дека целосно не можеме да го искорениме насилството во спортот, но со едно добро

законодавно решение и со подигнување на свеста на самите навивачи и играчи во одредена мера ќе успееме да ги постигнеме вистинските вредности на спортот.

Кривично - правни аспекти на разбојништвото и разбојничката кражба во Република Северна Македонија

Како и кај сите кривични дела во така и кривичното дело разбојништво е составено од 2 елементи и тоа објективен и субјективен. Во објективниот дел со сигурност може да се потенцира дека тука влегува работата на сторителот како обележје, додека како субјективна страна се мисли на неговите субјективни карактеристики. Значи за да бидат целосно исполнети кривичните дела разбојничка кражба и разбојништво потребно е да се составени сите елементи-обележја односно како принудата така и кражбата кои се насочени : принудата кон лице додека кражбата кон ствари. За да биде целосно извршено кривичното дело разбојништво кога ќе одземи ствари самиот сторител, или кога сопственикот сам ќе ги предаде стварите под принуда. Разбојниците во најголем случај користат огнено и ладно оружје во времето на извршување на кривичното дело, кои им се најпогодни да ги применат со својот напад кон угостителски објекти, менувачници, бензиски пумпи, спортски кладилници, банки, пошти и друго. Најчесто се користи пиштол и автоматски пушки, но често се користат и пластични пиштоли. Кога се користат пластични пиштоли, сторителот не може да се товари за тежок-квалификуван облик за разлика од огненото оружје. Под сила може да се опфатат и физичките predispozicii на сторителот која е најчест случај во уличните разбојништва. Сепак за да се извршаат овие кривични дела е потребно и умисла кај сторителот.

Суштинско значење на поимите разбојничка кражба и разбојништво е одземање на туѓи подвижни предмети заради стекнување на противправна имотна корист, со примена на сила против некое лице или закана дека непосредно ќе се нападне на животот или телото. Како имотни овие кривични дела имаат изразени елементи на насилство. Многу брзо се извршуваат, па затоа и многу брзо се вклопуваат во темпото на живеење бидејќи самиот сторител доаѓа до пари брзо и без премногу вложен труд. Начинот на извршување на разбојништвото и разбојничката кражба е таков што секогаш имаме непосреден контакт помеѓу сторителот на овие кривични дела и самата жртва, па според тоа имаме и различни случаи според тежината на извршување. Субјект на казнените дела разбојништво и

разбојничка кражба може да биде секоја личност (*delicta communitie*), односно сторител може да биде поединец или пак со соизвршители.

Поаѓајќи од правната дефиниција на криминалитетот и разбојништвото како посебно кривично дело е правно дефинирано со чл.237 од Кривичниот законик на Република Северна Македонија : „Тој што со употреба на сила или закана дека непосредно ќе нападне врз животот и телото на друг или ќе одземе туѓ подвижен предмет, со намера противправно да го присвои, ќе се казни со затвор најмалку 5 години “. ²⁷ Ова е основниот облик на делото разбојништво. Како потежок облик односно квалификуван облик постои ако вредноста на одземениот предмет е од големи размери, сторителот ќе се казни со затвор од најмалку 8 години. Најтешкиот облик сепак е кога при извршување на ова делото некое лице со умисла е лишено од живот, сторителот ќе се казни со затвор од најмалку 10 години со доживотна казна затвор. Меѓутоа, овие правни дефиниции, иако се прецизни, иако го опишуваат инкриминираното дејствие и ја определуваат казната за тоа, се претесни да го одредат криминалитетот, во конкретен случај, разбојничка кражба и разбојништвото. Оттаму, потребно е да презентираме и одредени криминолошко-социолошки дефиниции за да го објасниме криминалитетот и посебно, разбојништвото и сторителот.

Разбојничката кражба е инкриминирана во чл. 236 од Кривичниот законик на Република Северна Македонија е сложено кривично дело кое се состои од кривично дело кражба (одземање туѓи подвижни ствари од други со намера за да прибави противправна имотна корист) и кривично дела принуда (со сила и сериозна закана да се присили некој друг да нешто направи или не направи на штета на својот или туѓ имот).

За постоење на кривичното дело разбојничка кражба потребно е да бидат исполнети следниве услови:

- сторителот да е затечен на самото извршување
- да има употребено сила против некоја личност или закана дека непосредно ќе го нападне неговиот живот или тело

²⁷ Кривичен законик на Република Македонија прочистен текст, Службен весник на РМ, бр.28 од 06.02.2014 година

- силата или заканата да е употребена со намера да украдената ствар се задржи за себе.

Под поимот на дело затечен се подразбира во случаи каде сторителот е затечен со украдената ствар непосредно на местото на извршување на кражбата или после тоа (на пример во самата просторија каде ја извршува кражбата, како и во случаи каде е затечен во близина на местото на кражбата непосредно после кражбата, односно додека се наоѓал во бегство).

Под поимот употреба сила претставува одредено физичко делување кое има за цел некој против својата волја да се доведува во несвесна состојба или да го онеспособи отпорот кој го пружа. Заканата представува квалифициран облик, односно закана која се однесува на загрозување на животот или телесниот интегритет на некоја особа и која во себе содржи исполнување на можноста за непосреден напад на по животот и телото. Заканата може да се однесува и на некое лице кое е блиско на лицето кое е затекнато од сторителот на самото место на кражбата или го спречувала да кради (на пример кон детето, родителите) во време на заканата тоа лице да е присутно.

Силата и заканата која може да биде физичка или психичка мораат да бидат изразити и јасни со таков квалитет и интензитет да се во можност да влијаат на самите постапки на лице кое сака да го спречи сторителот да краде. Според тоа заканата и силата мораат да бидат насочени кон лицето што не е доволно само со силата и заканата да се загрозуваат имотните добра. Исто така сторителот кој е затечен на самото место мора да постои кај него намера украдената ствар да ја задржи за себе, односно принудата да има таков мотив, а не некои други цели како што се на пример за себе да направи некои услови да побегне без да ја задржи украдената ствар. Кривичното дело разбојничка кражба е довршено со употреба на сила и закана без тоа дали сторителот успеал украдената ствар да ја задржи за себе или не. Сторител на разбојничка кражба може да биде секое лице. Делото може да биде извршено со умисла и тоа директна, која ја опфаќа свеста некоја туѓа подвижна ствар да се одземе од друг, потоа задржувањето на таа украдена ствар да се извршуваат со употреба на сила или закана. Соизвршител на разбојничка кражба е лице кое веќе претходно било запознаено дека е потребно за кражба преку употреба на сила или пак преку закана, и покрај тие сознанија таа личност не се противела на тоа, туку истата

прифатила со закана и сила која ќе биде употребена иако во некој случаи таа немора да ги употреби во задржувањето на украдената ствар.

Доколку се случи две лица ја извршат разбојничката кражба, а украдената ствар се наоѓа кај еден од сторителите а тој употреби сила или закана се со цел да се задржи украдената ствар без оглед дали таа ствар не се наоѓа кај него, и тој ќе биде соизвршител во разбојничката кражба како кривично дело. За квалификација на кривичното дело разбојничка кражба е безначајно што сторителот на ова кривично дело во самиот момент кога ја применува својата сила спрема некое лице кое било затекнато во извршувањето на кражбата има ствар која вредноста на истата и е мала.

Доколку во извршувањето на кривичното дело разбојничка кражба сторителот нанесол лесни телесни повреди кои повреди се нанесени со употреба на сила, во овој случај ќе се работи за очигледно стекнување на имотна корист. Во одредени случаи се среќаваме со тежок квалификуван облик на кривичното дело разбојничка кражба. Овде се однесува во поголеми последици при нанесување на тешки телесни повреди како и во начинот на извршување.

Значи околности кои му даваат потежок вид се:

- со умисла нанесување тешки телесни повреди на некоја особа ;
- делото да е извршено во група на луѓе
- извршувањето да е со употреба на оружје или опасно орудие.

Нанесување со умисла тешки телесни повреди

Доколку при извршување на ова кривично дело на некое лице му е нанесена тешка телесна потреба, потребно е тоа да е сторено со умисла, бидејќи доколку таа тешка телесна повреда е нанесена од небрежност односно невнимание нема да постои ова кривично дело, туку ќе се работи за нанесување на тешки телесни повреди при извршување од невнимание. Тешката телесна повреда може да биде нанесена во самото извршување на разбојничката кражба, односно во моментот на одземање на туѓата подвижна ствар, било на самото место на извршување на разбојничката кражба или непосредно после разбојничката кражба на пример во моментот кога сака сторителот да бега од самото место, се до моментот кога не е постигнато мирно предавање на стварта.

На лицето врз која е нанесена тешка телесна повреда не мора во секој случај истата да е оштетена, т.е. лицето од која се одзема стварта. Значи може да биде и личност која имала за цел и да го спречи извршувањето на кривичното дело разбојничка кражба, која била затекната во самата просторија а чија ствар не е во нејзина сопственост.

Во случаи кога повеќе сторители биле учесници при извршувањето на кривичното дело разбојничка кражба а само една нанесла тешка телесна повреда постои можност доколку и другите учесници се согласиле со таквото нанесување на тешки телесни повреди од страна на едниот кој сам ја нанесол таа повреда. Доколку таквата согласност не произлегува од самите или други околности при извршувањето на ова кривично дело, во тој случај оној кој со умисла ја нанесол тешката телесна повреда ќе биде квалификуван облик на кривично дело разбојничка кражба а другите останати за обично кривично дело разбојничка кражба. Во случај при самото извршување на кривичното дело разбојничка кражба тешки телесни повреди имаат повеќе лица ќе се работи за само едно кривично дело. Доколку во случај при извршување на кривичното дело разбојничка кражба на некоја личност и се нанесат тешки телесни повреди од невнимание на сторителот ќе му се суди за кривично дело нанесување на тешки телесни повреди од невнимание а не како квалифициран облик на разбојничка кражба.

Разбојничка кражба извршена организирана криминална група

Другиот квалифициран облик на кривичното дело разбојничка кражба претставува во онаа ситуација каде разбојничката кражба е извршена од повеќе лица односно група. Не е битно дали во кривичното дело разбојничка кражба претходно постоел договор помеѓу самите членови кои се дел од групата или пак тоа дошло така случајно. Луѓето во самата група не мора да бидат блиски меѓу себе, поточно да се познаваат. Одговорноста за секој член од групата која ќе го изврши кривичното дело е подеднаква односно секој кој по сопствена волја се согласил.

Употреба на оружје или опасно орудие

Третиот вид на кривичното дело разбојничка кражба се однесува во оние случаи каде при извршувањето е употребено оружје или некое опасно орудие. Овде постои поголема веројатност за потежок облик да биде инкриминирано со оглед на тоа дека се загрозува животот и телесниот интегритет на самата оштетена или други лица. Но сепак најтешкиот

облик на кривичното дело разбојничка кражба е во оној случај каде при извршување некоја личност со умисла биде усмртена. Ова претставува само специјални случај убиства од користољубие, но поради тоа што овде лишувањето од живот се појавува како средство за обезбедување при самото извршување на кражбата, затоа и се смета тежок облик разбојничка кражба. Доколку лишувањето од живот е извршено од невнимание постои случај на разбојничка кражба и убиство од невнимание кое треба според околностите и фактите да се определи, со оглед на тоа дека да разбојничка кражба постои кога убиството е извршено со умисла. Исто така треба да се напомене дека за да постои овој тежок облик на кривично дело не е потребно некое лице со умисла да биде лишена од живот а со намера да се задржи стварта која е предмет на самата разбојничка кражба. Може да се работи за ова дело и во случај кога некоја личност биде лишена од живот преку принуда а со цел да се открие каде се наоѓа стварта која сторителот сака да ја задржи за себе, но и во случај која е потребно да се отстрани отпорот или пак оневозможи да се повика помош.

Казнување на сторителите на насилни кривичните дела разбојништво и разбојничка кражба

Системот на казни во најголема мера претставува филозофија на одредено општество, нејзините традиции и култури но најзначајно мерило на правдата и правичноста претставува како и положбата и вредностите на човековите права. Во реформите на кривичноправните системи на сите земји а истото се случува и кај нас го зазема централното место бидејќи се работи за најзначајниот дел од кривичното право но истовремено претставува и најдинамичниот материјал кој многу често и се менува. Според Кривичниот закон на Република Северна Македонија, може да се изрекува казна затвор и парична казна. Казната затвор може да се изрече секогаш како главна казна додека паричната казна може да се изречи и како главна но и како споредна казна. Ако за некое кривично дело се пропишани повејќе казни само една може да се изречи како главна.

1. Казна затвор
2. Парична казна
3. Општи правила за одмерување на казната

Според општите правила за одмерување на казната која е пропишана во КЗРМ, судот секогаш на сторителот на кривичното дело ќе му одреди казна во границите според кои законот ги дозволува за самото кривично дело каде пред се ќе има во предвид целта на казнувањето како и земајќи ги во предвид сите околности (олеснителни и отежнувачки) кои влијаат врз казната дали истата ќе биде мала или голема. Како околности кои можат да влијаат во одмерување на казната можат да бидат : степенот на кривичната одговорност, мотивот според кој делото е извршено, претходниот живот на сторителот, околностите под кои е извршено кривичното дело, неговите особини при извршување и после тоа. Доколку судот одлучува на сторител кој е рецидивист-повратник сторител на кривични дела се зема и тоа во обзир дали сторителот имал претходно извршено вакви или слични кривични дела, дали се извршени од исти мотив, колку поминало од претходната пресуда до моментот на судење.

Истражување и анализа на податоци

Во наредниот дел ќе бидат анализирани податоци за кривичното дело разбојничка кражба и разбојништво за истражуваниот период од 2013 до 2019 година.

Податоците се однесуваат на следниве карактеристики :

- осудени полнолетни сторители за кривични дела против имотот и за разбојништво и разбојнички напади ;
- осудени малолетни сторители за кривични дела против имотот и за разбојништво и разбојничка кражба ;

- Осудени сторители за кривични дела против имотот и за кривичните дела разбојништво и разбојничка кражба според полот ;
- Осудени сторители за кривични дела против имотот и за кривичните дела разбојништво и разбојничка кражба според кривичната санкција ;
- Осудени сторители за кривичните дела разбојништво и разбојничка кражба според висината на казната затвор ;
- Осудени сторители за кривичните дела разбојништво и разбојничка кражба според соучесништвото, полот и бројот на учесници ;
- Осудени сторители за кривичните дела разбојништво и разбојничка кражба според етничката припадност ;
- Осудени сторители за кривичните дела разбојништво и разбојничка кражба според занимањето ;

За подобро отсликување и разработување на кривичните дела разбојништво и разбојничка кражба на територија на Република Северна Македонија и на месната надлежност при Основен суд Кичево како насилни кривични дела во севкупниот криминалитетот на Македонија беа користени податоци од Државниот завод за статистика од 2006-2016 година, податоци од архивата при Основен Суд Кичево од 2017-2019 година, податоци од МВР од 2013-2019 година како и податоци издвоени посебно за овие кривични дела од Европската статистика.

Табела бр.1: Осудени полнолетни лица за кривични дела против имотот

Осудени полнолетни лица за кривични дела против имотот									
2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
3 888	3 770	3 952	3 612	3 850	3 652	4 073	3 965	4 296	3 370

Извор : Државен завод за статистика на РМ

Во табела бр.1 се прикажани податоци за период од 2010 до 2019 година поединечно за секоја година на осудени полнолетни лица за кривичните дела против имотот во кој што спаѓаат и разбојништвото и разбојничката кражба како насилни кривични дела. Може да се забележи дека најмногу осудени полнолетни лица има во 2018 година, а најмалку во 2019 година, и нема некоја голем процент на зголемување или намалување, пред се се слични со бројките на осудени полнолетни лица за кривични дела против имотот од 2017-2016 година. Истите овие податоци се пренесени на подолу прикажаниот Графички приказ бр.1

Графички приказ бр. 1: Осудени полнолетни лица за кривични дела против имотот

Табела бр. 2: Осудени полнолетни лица според видот на кривичното дело и изречените казни

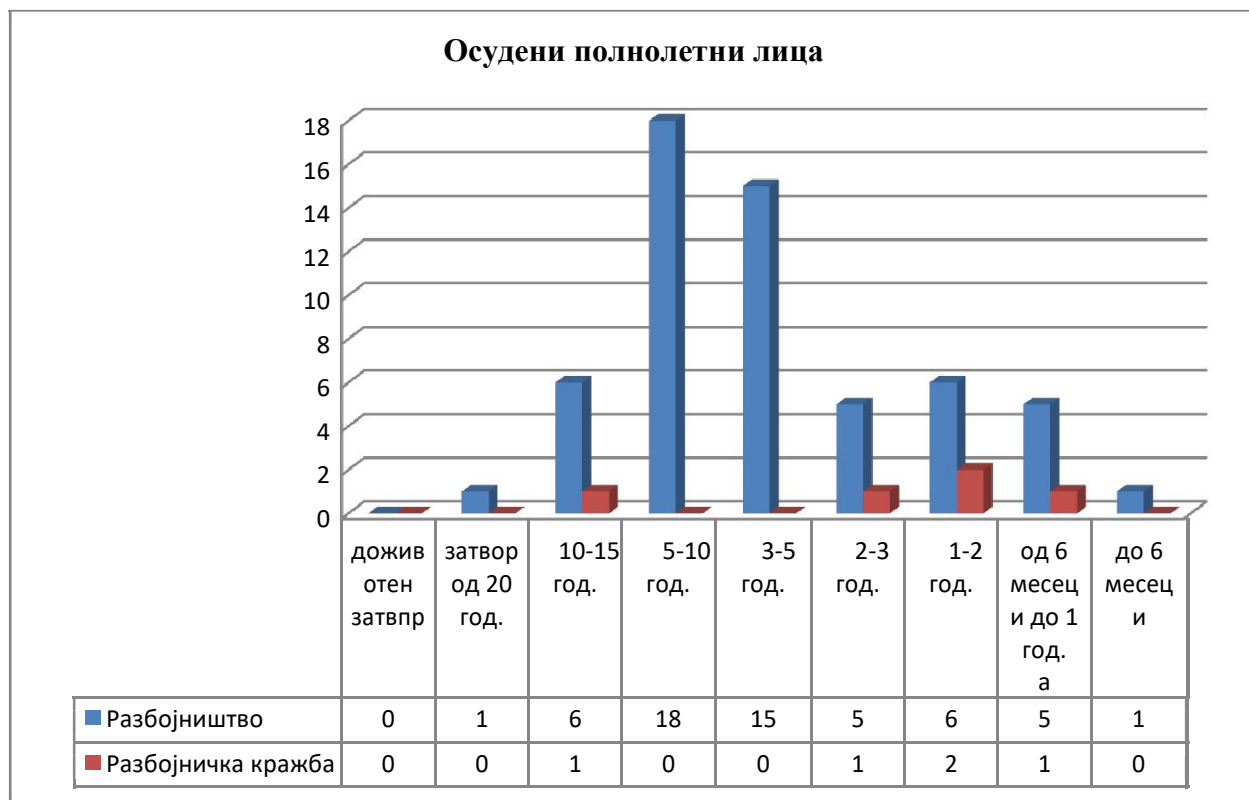
Осудени полнолетни лица според видот на кривичното дело и изречените главни казни - затвор, парична казна и изречените забрани (главни и споредни) за кривични дела против ИМОТОТ															
Главни казни															
	Вкупно		затвор									парична казна			
	осудени лица	жени	доживотен затвор	до 1 година	10-15 години	5-10 години	3-5 години	2-3 години	1-2 години	од 6 месеци до 1 година	до 6 месеци	до 5000 денари	од 5001 до 10000	од 10001 до 30000	над 30001 денар
Вкупно	3 370	353	-	1	7	23	54	104	313	267	217	15	34	172	151
Разбојништво	60	5	-	1	6	18	15	5	6	5	1	-	-	-	-
Разбојничка кражба	7	-	-	-	1	-	-	1	2	1	-	-	-	-	-

Извор : Државен завод за статистика на Република Северна Македонија
Од табелата бр.2 може да забележиме дека се прикажани податоци за осудени полнолетни лица според видот на кривичното дело, според полот како и според изречените казни.

За кривичното дело разбојништво има вкупно осудени 60 лица од кои 5 се жени додека за разбојничка кражба има осудени само 7 лица. Како главни казни - затвор за кривичното дело разбојништво најмалку има изречени 1 и тоа за казна затвор од 20 години, а најчесто сторителите се осудени на казна затвор од 5-10 години, додека за разбојничка кражба најмногу има осудени сторители на казна затвор која им е изречена од 1-2 години. Овие податоци се прикажани и на подолу истакнатиот Графикон бр. 2

Треба да се напомене дека постојат сторители кои се осудени за доживотен затвор, но поради спојување на кривичното дело разбојништво со убиство тие се и прикажани.

Графикон бр. 2: Осудени полнолетни лица

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

Табела бр. 3: Осудени полнолетни лица со алтернативни казни за кривични дела против имотот

Осудени полнолетни лица со алтернативни казни за кривични дела против имотот																
	Вкупно осудени	Алтернативни мерки														
		алтернативни мерки- вкупно	условна осуда									условна осуда со заштитен надзор	условно прекинување на кривичната постапка	општоко-рисна работа	судска опомена	куќен затвор
			Затвор								парична казна					
			условни осуди-вкупно	над 1 година	од 6 месеци до 1 година	од 3 до 6 месеци	до 3 месеци	до 5000 денари	од 5001 до 10000	над 10001 денар						
Вкупно	3 370	1 960	1 951	197	248	178	1 295	3	6	24	-	-	-	9	-	
Разбојништ во	60	3	3	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Разбојничка кражба	7	2	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	

Извор : Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

Во табелата бр. 3 се прикажани податоци на осудени полнолетни лица за кривичните дела разбојништво и разбојничка кражба на кои им се изречени алтернативни мерки.

За кривичното дело разбојништво има досудено 3 алтернативни мерки. Со условна осудана во времетраење над 1 година затвор има 2 изречени мерки и 1 условна осуда во времетраење од 6 месеци до 1 година затвор.

За кривичното дело разбојничка кражба судовите имаат изречено вкупно 2 алтернативни мерки. Со 1 условна осуда во времетраење од над 1 година затвор судовите имаат изречено една мерка како и за едно лице е изречена мерка условна осуда во времетраење од 6 месеци до 1 година затвор.

Табела бр. 4: Статистички податоци на осудени полнолетни лица за кривични дела против имотот, според вкупно изречени мерки на безбедност, изречена конфискација на имот и одземени предмети

Осудени полнолетни лица за кривични дела против имотот, според вкупно изречените мерки на безбедност, изречената конфискација на имот и одземените предмети							
	Вкупно		Мерки на безбедност			Изречена конфискација на имот	Одземање на предмети
	вкупно осудени лица	жени	задолжително складирање	задолжително складирање и чување здравствена установа	задолжително складирање на слобода		
Вкупно	3 370	353	5	4	9	19	133
Разбојништво	60	5	-	-	-	-	5
Разбојничка кражба	7	-	-	-	-	-	-

Во табела бр.4 се прикажани податоци за изречени мерки на безбедност, конфискација на имот и одземени предмети на осудени полнолетни лица за кривичните дела разбојничка кражба и разбојништво кои спаѓаат во групата на кривични дела против имотот.

За кривичното дело разбојништво има изречено само 5 мерки и тоа за одземање на предмети, а за разбојничка кражба нема изречени мерки.

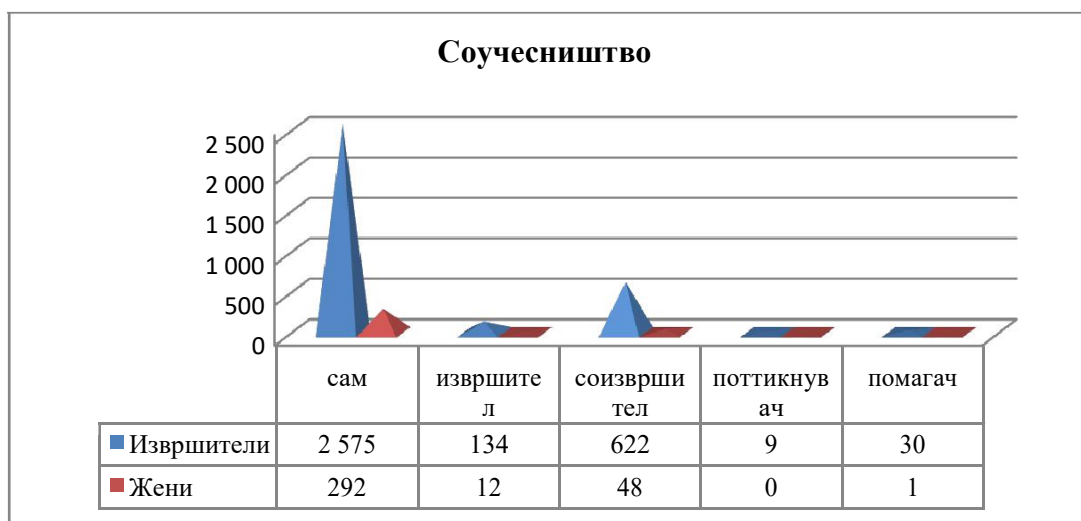
Табела бр.5: Статистички податоци на осудени полнолетни лица за кривични дела против имотот според соучесништвото, полот и бројот на учесници во извршувањето на делото

Осудени полнолетни лица за кривични дела против имотот според соучесништвото, полот и бројот на учесниците во извршувањето на делото											
		Соучесништво					Број на учесници во извршувањето на делото				
		Сам	извршител	соизвршител	Поттикнувач	помагач	едно лице	две лица	три лица	четири лица	пет и повеќе лица
Вкупно	3 370	2 575	134	622	9	30	2 575	477	169	86	63
Жени	353	292	12	48	-	1	292	33	19	3	6

Извор : Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

Во табела бр.5 се прикажани податоци за осудени полнолетни сторители на кривичните дела против имотот во кои што спаѓаат разбојништвото и разбојничката кражба според соучесништвото, полот и бројот на учесниците во извршувањето на кривичното дело. Најголем број има извршено со соизвршителство и тоа 622 за мажи и 48 жени, додека бројот на учесници во извршувањето на кривичното дело најчесто е индивидуално сторувањеа потоа со 2 лица

Графикон бр. 3: Соучесништво

Извор : Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

Табела бр. 6: Статистички податоци на осудени полнолетни лица за кривични дела против имотот според припадноста кон етничката заедница

Осудени полнолетни лица за кривични дела против имотот според припадноста кон етничка заедница									
Вкупно	Припадност кон етничка заедница								
	Македонци	Албанци	Турци	Роми	Власи	Срби	Бошњаци	останато	непознато
3 370	1 163	707	161	572	6	14	30	45	672

Извор : Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

Во табелата бр. 6 се прикажани податоци за осудени полнолетни лица за кривични дела против имотот според припадноста кон етничката заедница.

Може да се забележи дека најголем број на осудени лица има од македонската националност и тоа 1163 лица или 35% од вкупниот број на осудени, потоа од Албанска етничка заедница со 707 лица осудени или 21%, а најмалку од 6 лица осудени од Влашката заедница. Податоците се прикажани и на *Графикон бр. 4*

Графикон бр. 4: Осудени полнолетни лица за кривични дела против имотот според припадноста кон етничката заедница

Извор : Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

Табела бр. 7: Осудени полнолетни лица за кривични дела против имотот според занимањето

Осудени полнолетни лица за кривични дела против имотот според занимањето															
Вкупно	Лица кои вршат занимање											Лица кои не вршат занимање			
	државни службеници и директори	стручњаци и научници	техничари и сродни работници	службеници	работници во услужни дејности и работници во продавници	стручни земјоделски работници	занимања за неиндустриски начин на работа	ракувачи на машини и постројки	елементарни занимања	воени занимања	работници без определено занимање	Невработени	пензионери	издржувани лица	Непознато
3 370	33	18	51	12	32	55	73	22	9	3	179	842	60	17	1 964

Извор : Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

Во табелата бр. 7 се прикажани податоци на осудени полнолетни лица според занимањето за кривични дела против имотот во кој што спаѓаат и кривичните дела разбојништво и разбојничка кражба.

Од вкупно 3370 осудени лица кои немаат занимање најмногу има со непознато образование 1964, па лица што се невработени 842, а најмалку со воени занимања и тоа 3 лица. Истите податоци се внесени и на подолу прикажаниот *Графикон бр.5* и оттука може да се заклучи дека 86% од осудените полнолетни лица се лица кои вршат занимање, додека 14% се лица кои не вршат занимање.

Графикон бр.5: Осудени полнолетни лица според занимањето

Извор : Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

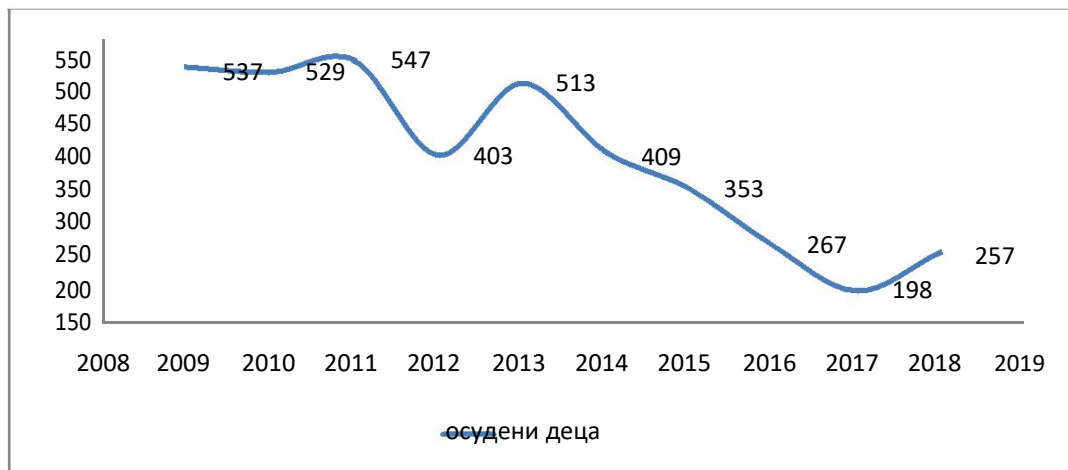
Табела бр. 8: Осудени деца за кривични дела против имотот

Осудени деца за кривични дела против имотот									
2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
537	529	547	403	513	409	353	267	198	257

Извор : Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

Во табелата бр. 8 се прикажани податоци за осудени деца за кривични дела против имот во период од 2010-2019 година. Најмногу осудени деца има во 2012 година а најмалку во 2018 година. Истиве податоци се прикажани и на подолу истакнатиот *Графикон бр.6*

Графикон бр. 6: Осудени деца за кривични дела против имотот

Извор : Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

Табела бр. 9: осудени деца за кривични дела против имотот според полот, обидот и изречените кривични санкции

Осудени деца за кривични дела против имотот според полот, обидот и изречените кривични санкции											
	Вкупно			Деца од 14 до 16 години							
	се	жени	обид	вкупно	дисциплински мерки		мерки на засилен надзор			заводски мерки	
					укор	дисциплински центар	родители-старатели	во друго семејство	орган за старателство	Воспитна установа	воспитно-поправен дом
Вкупно	257	17	4	80	2	1	41	-	29	4	3
Разбојничка кражба	2	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Разбојништво	38	-	-	10	-	-	8	-	2	-	-

Извор : Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

Во табелата бр. 9 може да се забележи дека судот на деца на возраст од 14 до 16 години како сторители за кривично дело разбојништво им има изречено 10 дисциплински мерки од кои 8 мерки на засилен надзор од родител или старател и 2 изречени мерки на засилен надзор од орган за старателство.

Кривичните дела разбојничка кражба и разбојништво не спаѓаат во редот на природните кривични дела кои историски наназад може да ги пронајдеме во првите кодифицирани разработки. Во правните споменици во државите од Стариот исток се пронајдени одредби кои зборуваат за насилни кражби, измамнички кражби кои што спаѓаат во тешки облици на кражби ако би се споредиле во денешно време.

Иако претходно не можело да се знае за постоење на разбојничка кражба или разбојништво, тоа не значело дека законите кои биле присутни во тоа време не ги санкционирале кривичните дела во кои имало присуство на насилство.

На основа на теоретските и емпириските истражувања, како и добиените статистички показатели на историскиот развoтoк па се до анализа на законодавствата на некои одредени држави, со право може да се заклучи дека овој видна имотен криминалитет е секогаш во пораст со повремени осцилации во некои периоди.

Кај разбојничката кражба и разбојништвото она што ги втемелува во кривичните дела против имотот секако претставува постоењето на користољубие во намерата на сторителот, но и тоа што нападнат имотот на лицето. Разбојничките напади најчесто се извршуваат со директна умисла, сторителот е свесен за своите постапки кога го извршува разбојничкиот напад односно дека тој го посакува извршувањето.

Користена литература

1. Аврамовиќ. С, Исејово судско беседништво и атинско право ;
2. Ајгенбрант О., Сувремени појавни облици разбојништва и нџихово сузбивање, Избор, Загреб, Број 1/1964 ;
3. Бановиќ, Б. Крушкиќ, С. Неки кривично правни и криминалистички аспекти кривичног дела разбојништва, Безбедност, Муп републике Србије, 1996 ;
4. Барде М., Јанковиќ Д., Историја држава и права феудалне Србије, Београд, 1961 ;
5. Бошковиќ, М. Материјални докази у криминалистичкој обради, Београд, 1990 ;
6. Бошковиќ.М, Криминалистичка методика 1 ;
7. Бранко Бркиќ, Казнена дјела разбојништва и разбојничке краѓе,Задар, 2002 ;
8. Бркиќ.Б, Казнена дјела разбојништва и разбојничке краѓе, Хрватска правна ревија, Згреб, број 11/2002 година ;
9. Бркиќ И., Казнена дјела разбојништва и разбојничке краѓе, Хрватска правна ревија, Загреб, број 7-8/2007 ;
10. Василијевиќ.Т, Кривични законик Чешке, Београд 1965 ;
11. Вишиќ.М, Законници древне Месопотаније, Београд, 2003 ;
12. Водинелиќ.В, Криминалистика - откривање и докажување, Скопје, 1985 ;
13. Водинелиќ.В, Криминалистика, Београд, 1984 ;
14. Габеров Марјан. Криминолошки аспекти на криминалитетот на насилство, Скопје, 2016 ;
15. Гвоздиќ.С, Сузбивање разбојништава, Загреб, 1979 ;
16. Глушчевиќ. С, Основе казног прав, Загреб, 2004;
17. Годишник на факултет за безбедност Скопје, 2010 ;
18. Гламочија, Б. Имовински криминалитет у теорији и пракси, Београд, 2008 ;
19. Државен завод за статистика, Макстат, Скопје, 2017

20. Дујмовић,З., Имовински криминалитет у Републици Хрватској, Хрватски љетопис за казнено право и праксу, Загреб, бр.: 2/1996 ;
21. Дујмовић,З, Структура разбојничког криминалитета у Републици Хрватској и поступање полиције, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 1/2003 ;
22. Дујмовић,З, Поремећаји у понашању у релацији својства извршења разбојништва код малолетника, Напредак, Загреб, број 2/1999 ;
23. Ваџић, Општи поглед на кривично правну проблематику деликта насилја, Prosveta, Beograd, 1989,
24. Milo, Bosković, Kriminologija, Pravni fakultet, Novi sad, 2017,
25. Božo, Žaja, Utjecaj nekih demografskih I socioloških karakteristika po činilaca delikata nasilja na njihovo ponašanje u toku penalnog tretmana, Disertacija na Defektološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu, Zagreb, 1984,
26. Тодор, Кралев, Криминологија: преглед на основните поими, Студентски збор, Скопје, 2004,
27. Зоран, Сулејманов, Убиствата во Македонија, НИО, Студентски збор, Скопје, 1995,
28. Звонимир, Шепаровиќ, Криминологија и социјална патологија, Загреб, 1981,
29. Vesna, Nikolič-Ristanović, Peti medunarodni simpozijum viktinologija, Jugoslovenska revija za kriminologiju I krivicno pravo, Beograd, 1985,
30. Zvonimir, Šeparović, Viktinologija : studije o žrtvama, Zagreb, 1987,
31. Љупчо, Арнаудовски, Криминологија, Скопје, 2017,
32. Слаѓана, Тасева, Темна бројка на криминалитетот, Европа `92, Кочани, 1995,
33. Слаѓана, Тасева, Темна бројка на криминалитетот, Безбедност, Ревииа за криминалистика, криминологија и кривично право, Скопје, бр. 4, Скопје, 1995,
34. Слаѓана, Тасева, Криминологија: авторизирани предавања, Европски Универзитет, Скопје, 2014,
35. Кривичен законик, Сл. весник/година: 37 / 1996 и подоцнежните измени и дополнувања
36. Митко, Котовчевски, Облици на криминално дејствување на транснационалниот организиран криминал, Филозофски факултет, Институт за одбранбени и мировни студии, Скопје, 2003,

37. Љупчо, Арнаудовски, Кон прашањето: Дали кај нас постои организиран криминалитет, Безбедност, Ревија за криминалистика, криминологија и кривично право, Скопје, бр. 3, 1994,
38. Владо, Камбовски, Правна држава и организиран криминалитет, Правен факултет, Скопје, 1996,
39. Љубица, Чонева, Семејното насилство над детето, Годишник на Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања, Скопје, 1999,
40. Allan, Sloan, Nogometni huliganizam, Izbor 1-2, Zagreb, 1990,
41. Методија, Ангелески, Карактеристики на насилничките и агресивните однесувања на спортските натпревари и правци на општествена превенција, Годишник на факултетот за безбедност, Скопје, 1999/2000,
42. Кривичен Законик на Република Северна Македонија
43. Recommendation Rec(2002)5 of the Committee of Ministers to member states on the protection of women against violence, 2002
44. Часопис за криминологију, криминалистику и сигурносне студии, 2015 ;
45. Џуклески. Гоце. Вовед во криминалистика , Соларис Принт; Скопје, 2009 ;
46. Шипрага Ј., Методика откривања и разјашњавања кривичних дела, Београд 1988 ;
47. Internacional statistics on crime and justice, Helsinki 2010 ;
48. Joubert, D. The Crime of Robberu in South African Law, Vaal University of Technology, South Africa 2010 ;
49. Merton R, Social Problems and Social Thory of Contemporary Social Problems, N.Y., 1966 ;
50. Laws of the of Izrael, Special volume penal law, Jerusalem 1977 ;
51. Lessard D. Robbery : Tehnology and analysis, Washington DC 2016;
52. Uverman,L, Sehuster,A,Simin,Zum Problem der Perseverez in Delikttup and Modus Operandi, Wesbaden 1985 ;
53. Vernon J. Geberth praktikal homicide investigation. CRC Press, Boca Raton, 2006 ;
54. Willis K. Armed robberu : who commits it and why, Australian Institute of Criminology, 2006
55. Willis K. The decision-making patterns of armed robbery offenders, Australian Institute of Criminology, 2006

56. Yapp, J.R. The profiling of robbery offenders, University of Birmingham, september 2010